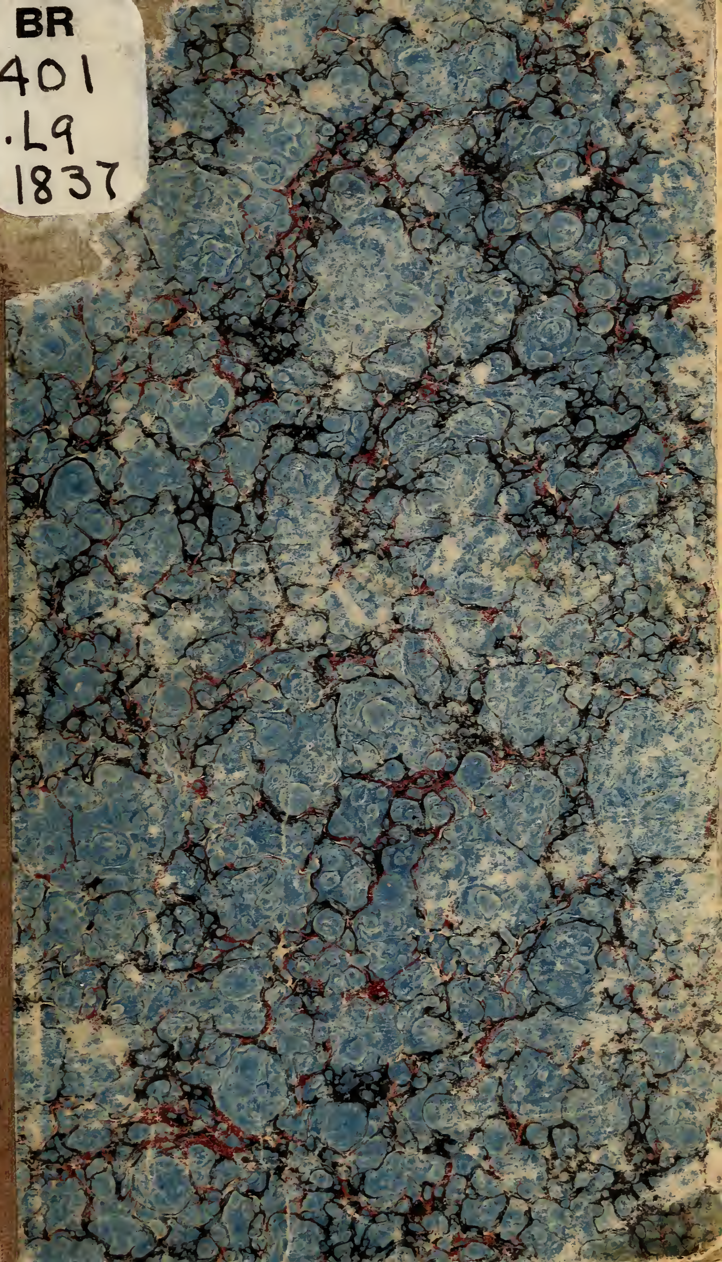
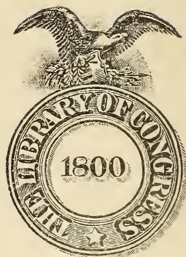

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

Historie om Reformationens Indførelse i Danmark,

eller

en kort og sandfærdig Underviisning om,

hvorledes

Pavens falske Christendom

blev afskaffet her i Landet nu for netop 300 Aar siden,

og derimod den

sande evangelisk-lutherske Christendom

blev indført,

optegnet til Ære for Jubelaaret 1836 for christelige Borgere og Bønder i Dannemark.

Af L. F. Luplau.

Udgiven af

Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug.

Prisen overalt i Danmark: 16 Skilling.

Tredie Oplag.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Nodetrykker,

1837.

Indhold.

Side

Indledning.

Dette Aar 1836 er et Jubelaar*) for Christi Kirke i Danmark; thi i dette Aar er det netop 300 Aar siden, at den katholske Religion blev afskaffet, og den evangelisk-lutherske Christendom blev indført overalt i Riget. Denne Omskiftelse kaldes almindeligviis Reformationens Indførelse, og vor sædvanlige Allehelgens-Dag er en aarlig Fest til Taksigelse for samme.

Det er imidlertid vist, at ikke just Hvermand saa lige veed, hvad katholsk Religion, Reformation og andre saadanne Ord egentlig betyde. I selve vor

*) Et Jubelaar er et Aar, hvori man kan holde et Jubilæum. Men et Jubilæum eller en Jubelfest er en Glædeshøitid, som holdes i Anledning af, at Noget har varet og bestaaet i 50 eller 100 Aar, eftersom man nu vil tage det. Naar Een f. Ex. har været Præst i 50 Aar, og han da samler sine Venner, og holder Høitid med dem, for at tilkjendegive sin Glæde over, at Gud har opholdt ham saa længe i Embedet, saa siger man, at han holder sin Jubelfest eller sit Jubilæum.

Allehelgens-Dags Bøn findes der adskillige Talemaader, som kun den mere Oplyste retteligen forstaaer. Der tales f. Ex. om, at Gud har givet os Christum som vor eneste Mægler; at han udfriede sin christne Kirke af det papistiske Fængsel og Mørke, og lod saa mildelig igjen optænde sit sande Evangelii Lys ved sin tro Tjener, Doctor Morten Luther. Ligeledes bedes Gud i samme Bøn, at han vil bevare os sit hellige Ord og de høiværdige Sacramenter i deres rette Brug og Mening. Men den Eenfoldige kan umuligt kjende den rette Betydning af alle disse Talemaader, eller vide, hvorfor de just saaledes staae anførte i vor aarlige Takkebøn for Reformationen.

Og dog burde billigt enhver dansk Borger og Bonde vide rigtig Besked om alle disse Ting, der saa nær vedrøre hans Saligheds Sag. Ja fremfor Alt skulde dog ingen Christen, enten høi eller lav, ung eller gammel, sidde paa en dansk Kirkebænk, naar nu Jubelfesten skal holdes for Reformationens Indførelse, uden at vide, hvorfor den holdes.

Thi hvilken gudsbespottelig Comedie blev ikke ellers vor Jubelfest? Hvad Tak skulde der vel bringes Gud? med hvilken Andagt skulde der vel bedes til ham, naar de Fleste vare uvidende om, hvorfor de skulde takke? Nei, saaledes maa det ikke være; men, naar vi nu hen i Aaret pryde Kirkerne, og ringe med Klokkerne, og gjøre stor Fest og Høitid, og raabe til Fol-

ket: „Takker Herren!" saa bør ogsaa den ringeste Christen kunne sige i sit Hjerte: „Jeg takker Dig, Gud! at vi ere udfriede af det papistiske Mørke", og vide det nøie, hvorfor Herrens Menighed just i Aar bringer ham en saa frydefuld Taksigelse. Da kunne vi vente, at vor Jubelfest skal vorde, hvad den bør være, ret en Glædeshøitid for alle danske Christne.

Derfor har jeg nu ogsaa sammenskrevet denne lille Bog, for at ubelæste Christne af Borger- og Bondestanden her kunne faae en tydelig og sandfærdig Underviisning om, hvorledes det gik til, at Pavedømmet blev afskaffet, og den lutherske Christendom blev indført her i Riget. Og for at Du, kjære Læser! desto bedre kan forstaae det Øvrige af Bogen, saa mærk nøie, hvad jeg her vil sige! Naar vi nemlig paa Jubelfesten i Aar takke Gud for Reformationens Indførelse, saa takke vi ham egentlig for to Stykker: først, fordi han udfriede os af det papistiske Mørke, og dernæst, fordi han lod os komme i en ubeskaaren Besiddelse af sit rene Evangelium. Vi takke ham altsaa, fordi han frelste os fra noget Ondt, og skjænkede os noget Godt. Men ethvert af disse Stykker vil jeg nu afhandle i Besynderlighed, og først beskrive det Onde, vi slap for, og derefter det Gode, vi have vundet, samt hvorledes det gik til med begge Dele.

Første Afdeling.

Om det papistiske Mørke, sammes Oprindelse og Beskaffenhed.

1. Capitel. Christendommens Stiftelse.

Det er jo vitterligt for Hvermand, at ikke alle Mennesker i Verden have den samme Tro. Mange ere endnu desværre Hedninger, og tilbede Afguder. Saaledes vare ogsaa vore Forfædre, førend Christi Evangelium blev prædiket for dem. Andre have den tyrkiske eller mahomedanske Tro. Disse troe vel, at Gud er een, men agte dog ikke Bibelen for Guds Ord eller Christus for Guds Søn. Andre igjen ere Jøder, hvilke vel for saa vidt have en ret Tro, som de med os antage det Gamle Testamente for Guds Ord; men de høre dog ogsaa med til de Vantroende, fordi de ikke troe, at Herren er aabenbaret i Kjødet, eller at det Nye Testamente er indgivet af den Helligaand. Alle de øvrige Mennesker i Verden kaldes Christne, og udgjøre tilsammen Christi synlige Kirke.

Den første Stamme for denne Kirke eller dette Samfund vare Herrens egne Apostle og Disciple, og man kan med Rette sige, at den christelige Kirke blev stiftet paa den første Pindsefest efter Jesu Bortgang, da den Helligaand blev udgydt over Apostlerne, og udrustede dem med Kraft og Dygtighed til at ud-

brede Guds Riges Evangelium, hvorhen de kom i Verden. I Førstningen vare vel de Christne kun en liden Hjord, og, naar vi tænke paa, at der nu findes over 200 Millioner Christne i Verden, saa maae vi komme Herrens Lignelse i Hu om Sennopskornet, der skulde opvoxe til et stort Træ. Men, naar vi saa læse i Apostlernes Gjerninger, hvad Sind der var i disse første Christne, saa see vi som i et deiligt Billede, hvordan vi egentlig Alle skulde være, og maae med Bedrøvelse tilstaae, at Christenheden siden aldrig ganske har lignet den apostoliske Kirke.

Herren sagde jo fordum: „Derpaa skal Hvermand kjende, at I ere mine Disciple, at I have indbyrdes Kjærlighed," og dette sikkre udvortes Kjendetegn paa, at den rette Christendom boer i Hjertet, finde vi netop hos hine Jesu første Tilbedere. De beskrives os med faa, men tydelige, Ord i Slutningen af det andet og fjerde Capitel af Apostlernes Gjerninger. Thi her læse vi om dem, ikke alene: at de holdt sig varagtige til Apostlernes Underviisning, og vare hver Dag samdrægteligen i Templet, og brøde Brødet i Husene, og nøde Maaltidet, ɔ: Herrens Nadvere, med Fryd og i Hjertets Eenfoldighed; men ogsaa: at de Troendes Mængde havde eet Hjerte og een Sjæl, og ikke Een af dem sagde Noget af sit Gods at være hans eget, men alle Ting vare dem tilfælles; der var ei heller

nogen Trængende iblandt dem. Vi see altsaa, at disse første Christne i Henseende til Troen have holdt sig til Guds Ord alene, og i Henseende til deres Vandel have kappedes om at overgaae hverandre i gjensidig Godhed, og Velvillie, og Tjenstagtighed; men netop dette og intet Andet i Verden er den rigtige Christendom.

Saaledes har da ogsaa Kirken paa en Maade fra først af været i et Paradiis, i en Fredens og Kjærlighedens Tilstand, som den vel aldrig mere naaer her paa Jorden. Men det maa indtil Dagenes Ende være et brændende Ønske og en alvorlig Stræben hos alle sande Troende, at deres Samfund saa meget som muligt kan komme til at ligne hiin første Menighed. Thi da var Christi Kirke paa sit Høieste. Den var nyskabt udgangen af sin Herres Hænder; Apostler vare dens Lærere, og Apostlernes Disciple dens Lemmer; og disse havde Alle eet Hjerte og een Sjæl, og der var ingen Trængende iblandt dem.

2. Capitel. Christendommens Udbredelse i Verden.

Fra Jødeland, hvor Herren levede og døde, droge nu først hans Apostle omkring, saa vidt de kunde naae, og forkyndte Guds Riges Evangelium baade for Jøder og Hedninger. Allevegne, især i Kjøbstæderne, stiftedes Menigheder; men i Staden Rom i Italien,

hvor forresten baade Paulus og Petrus maatte lade Livet for deres Troes Skyld, dannedes paa denne Tid et lidet christeligt Kirkesogn, der siden skulde blive det navnkundigste i Verden.

Da Apostlerne vare døde, fortsattes deres Gjerning af deres Disciple og siden igjen af Lærere, som disse havde dannet, og saa fremdeles fra Slægt til Slægt. Men de Christne vare i disse Tider underkastede megen Forfølgelse af Hedningerne, hvoraf Verden den Gang var opfyldt, og iblandt hvilke de maatte leve; og mange tusinde Christne bleve piinte og ynkeligen aflivede for Jesu Navns Skyld. Alligevel voxede deres Tal, som Dagene gled, og 300 Aar efter Christi Fødsel var der allerede mange Millioner Christne paa Jorden.

Nu begyndte rigtignok en Tid, der udvortes syntes bedre og lykkeligere for Guds Riges Fremme. Den romerske Keiser selv antog den christelige Religion, og denne Tro blev efterhaanden den herskende i hans store Rige. Bladet vendte sig, og Hedningerne bleve, hvad de Christne før havde været, den undertrykte og svagere Deel. Prægtige Kirker bleve byggede, Præster og Biskopper beskikkede og forsynede med Indtægter, imedens Afgudernes Billeder og Templer lagdes øde. Men der skal en stærk Ryg til at bære gode Dage: jo mere den christelige Kirke tiltog i udvortes Magt og Anseelse, destomere fik ogsaa Verden Indgang i de Christnes Hjerter, og drog dem, baade i Lære og i Vandel,

fra Aarhundrede til Aarhundrede, mere og mere bort fra den apostoliske Kirkes elskelige Forbillede.

Da det var fra Staden Rom, at de første Lærere bleve udsendte, for at forkynde Evangeliet i Frankerig, Spanien, Engelland og andre europæiske Lande, kom de Menigheder, som her stiftedes, let til at ansee Menigheden i Rom for deres fælles Moder. Derved kom ogsaa Biskoppen i Rom i største Anseelse, og fik snart Navnet Papa eller Pave, hvilket betyder Fader; men den christelige Kirke antog selv Navnet den katholske eller almindelige Kirke, for at adskille sig fra de mange kjætterske*) Partier, som, snart i een, snart i en anden Lære, afvege fra det, hvorom de fleste Christne fra Oldtiden af havde været enige.

Dog gik endnu en rum Tid hen, inden Lyset naaede vore Grændser. Allerede skrev man Aar 800 efter Christi Fødsel; allerede var den vigtigste Deel af Europa christnet; men vore Forfædre vare endnu nedsunkne i Hedenskabets Mørke. Da begyndte Herren i Aaret 826 ved den fromme Munk Ansgarius sit Evangeliums Prædiken iblandt os, og, da den danske Kong Knud den Store døde i Aaret 1036, hørte ogsaa Dannemark med til de christelige Lande. — Men den Christendom, som den Gang blev indført her, var ikke mere det rene, uforfalskede Guds Ord, som Herren

*) En Christen er i Almindelighed ethvert Medlem af Christi synlige Kirke. Men en Kjætter er en fra Kirkens Lære i visse Stykker afvigende Christen.

bragte fra Himmelen til Jorden, og som hans Apostler forkyndte i Verden. Det var meget mere en Sammenblanding af Guds Ord og Menneske-Paafund; det var allerede nu for største Delen den samme Tro, som den Dag i Dag er kaldes den katholske Christendom, hvilken i vor Allehelgen-Dags Bøn med fuld Ret kaldes det papistiske eller pavelige Mørke.

3. **Capitel.** Om den fordærvede Christendoms eller det papistiske Mørkes Beskaffenhed her i Landet for lidt over 300 Aar siden.

Vel var den katholske Christendom, som den grundærlige Ansgarius, med den bedste Villie og efter bedste Evne, forkyndte her i Dannemark, endnu ikke saa fordærvet ved menneskelige Tilsætninger, som den siden blev, og ved den Jubelfest, vi holdt i Aaret 1826, takkede vi danske Christne af Hjertet Gud, fordi han dog gav os denne ufuldkomne Christendom istedetfor det vederstyggelige Afguderi, som forhen herskede i Landet. Men det vilde føre os altfor vidt, om jeg udførligt vilde beskrive, hvorledes Lyset fra Gud i Aarenes Fremgang blev mere og mere formørket. Jeg vil alene i Korthed fortælle, hvorledes det stod til i Christi Kirke, baade her og andensteds, for omtrent 300 Aar siden, da Gud lod den store Forandring gaae for sig, som i denne lille Bog bliver beskreven.

Man ansaae den Gang almindeligt Paven i Rom for den fornemste Biskop i Verden, ja for en Christenhedens Hyrde og Konge i Guds Sted, hvem al geistlig og verdslig Magt paa Jorden var undergiven. Han kaldte sig vel med hykkelsk Ydmyghed Guds Tjeneres Tjener; men han forlangte dog at agtes som Christi Statholder og synlige Fuldmægtig paa Jorden, hvis Ord skulde staae til Troende, som om det var et Evangelium, og hvis Bud skulde lydes, som om de vare guddommelige Befalinger. Selv Konger og Fyrster hilsede ham ikke anderledes, end ved at kaste sig til Jorden og kysse hans Tøffel; og saa stor var hans formastelige Hovmod, at han, som selv var en arm, til Naade trængende Synder, tiltog sig den Myndighed, at løse og binde Syndere efter sit Velbehag, eller at frikjende og fordømme dem, eftersom han lystede, skjøndt Skriften klarligen lærer, at Ingen kan forlade Synder uden Gud. Hvem han velsignede eller forbandede, ansaae sig for at være velsignet eller forbandet af Gud i Himmelen selv; og alt dette troede den Gang de stakkels forblindede Christne; men de troede Mere, end Dette, som vi siden skulle høre. Til Paven maatte ogsaa hele Christenheden i alle Lande betale Skat og Afgift, saa at han kunde samle sig utrolige Rigdomme, og jeg skal ikke undlade her at fortælle, at en fremmed Geistlig en Gang kom ind til Paven, just som han sad og talte en stor Hob Penge. Smilende sagde Paven til den Geistlige: „Jeg

behøver nu ikke at sige som Peder fordum: „Sølv og Guld haver jeg ikke." Hvorpaa den Fremmede svarede: „Vel sandt, Eders Hellighed! men I kan dog heller ikke sige, som den samme Peder: Staa op, og gak!" Apostl. Gjern. 3, 6.

Under Paven stode igjen de øvrige Geistlige i Landet. Den fornemste af disse var hos os Erkebiskoppen, som boede i Lund, en Stad i Skaane, der fra Arilds Tid har været et dansk Landskab, men som vi siden have ladet os fratage af Svensken. Under denne Herre stode i ældre Dage alle Biskopper i Dannemark, Norge og Sverig, men paa Reformationens Tid kun de danske Geistlige alene; og saa stor var hans fyrstelige Magt og Herredom, at det, naar Kongen i Danmark og han vare ueens, ikke sjeldent viste sig, at Erkebiskoppen formaaede næsten ligesaa meget som Kongen.

Næst efter Erkebiskoppen kom de øvrige Biskopper i Sjælland, Fyen og Jylland. De stode vel langt under ham i Magt og Myndighed; men man kan slutte sig til, hvilke anseelige Herrer de dog have været, naar man tænker paa, at der alene til Sjællands Bispestol vare henlagte 34 store Herregaarde med underliggende Gods, samt endnu en Herregaard og et heelt Grevskab paa det Land Rygen. Den fornemste Kirke i den By, hvori Biskoppen boede, kaldtes gjerne Domkirken; ved den vare ogsaa ansatte visse høie Geistlige, som kaldtes Kanniker eller Domherrer, hvilke or-

dentligviis i deres Forsamling eller Capitel valgte en ny Biskop, naar Bispestolen blev ledig.

Ville vi blive ved at nævne de Geistlige, som de vare agtede til, saa komme nu de, der boede i Klostrene, og kaldtes Munke eller Nonner. Men Munkene vare Mandfolk, og Nonnerne vare Jomfruer, der ved en hellig Eed havde forpligtet sig til at leve i ugift Stand og efter visse Ordensregler, samt til at slaae Sind og Tanker fra Verden, og at tilbringe deres Dage med at tjene Gud og at gjøre gode Gjerninger. Nogle Klostre havde ingen anden Indkomst, end den Almisse, som Folk vilde unde deres Beboere; men andre havde betydelige Eiendomme af Jordegods og deslige. Disse kaldtes ogsaa Herreklostre til Forskjel fra dem, hvori Tiggermunkene boede. Ikke faa af disse Munke havde udmærket sig som boglærde Mænd, og uagtet der fortælles mange slemme Historier om ugudelige Munke og Nonner, maae vi dog ikke glemme, at der har været en stor Deel sande Christne iblandt dem, ja at Ansgarius selv og Morten Luther vare Munke, og foruden dem mange Andre, som skulle nævnes med Ære, saa længe der leve Christne paa Jorden.

De mindst anseete Geistlige, men dog maaskee de, der virkede mest Gavn, vare de egentlige Sognepræster ved Kirkerne rundtomkring i Landet. Disse besørgede Gudstjenesten, forvaltede Sacramenterne og andre gudelige Handlinger, ligesom endnu hos os og i

andre Lande, ogsaa de katholske, og havde til Ophold deres Præstegaarde, samt Tiende og Offer og andre Indtægter. Men hverken disse eller nogen anden geistlig Mand i den katholske Kirke, enten høi eller lav, maatte indtræde i Ægtestanden. Dette havde Paven fundet paa, lige tvertimod Guds Ord, at forbyde dem, hvilket gav Anledning til megen Uorden og Forargelse i den geistlige Stand.

Det kunne vi nu i sig selv ikke laste, at der saaledes var Pave, og Bispopper og Præster, ja selv Munke og Nonner, naar Nogen var mæt af Verden, og vilde leve i Stilhed. Sandt er det vel, at de store Rigdomme og den høie verdslige Anseelse, som de øverste Geistlige havde, gjorde dem meget ulige hine fattige Apostler, som grundede Kirken, og unegteligt bortdroge manges Hu fra det ene Fornødne til denne Verden og dens Handeler. Men det er ogsaa sandt, at det ikke er godt, at alle Geistlige ere ringe og uanseete Mænd. Thi den Geistlige skal jo være en Lærer, ja en Formaner, en Advarer, en Sjælesørger i alle Henseender; men Underviisning og Formaning høre de Fleste ikke gjerne af deres Undermænd, altid villigere af en Ligemand, og helst af en Overmand; og i den katholske Kirke stod ingen Verdslig saa høit, at han jo kunde finde en Skriftefader, der var ham nogenlunde lig i udvortes Værdighed, og altsaa kunde røgte sit Embede med det Fynd og den Frimodighed, hvormed det maa røgtes, naar det skal virke tilbørligt.

Ogsaa maae vi rose vore katholske Forfædre for den Nidkjærhed, de viste for Alt, hvad der efter deres Tanker kunde tjene til Guds Ære. Det er dog dem, som have bygget alle de mangfoldige Kirker, der findes trindt i Landet, selv i de ødeste Egne; og disse faste Bygninger, hvoraf de fleste ere 800 Aar gamle og derover, see endnu ud til at kunne vidne for vore sildigste Efterkommere, hvad Gudsfrygt der var i Danmark, den Gang de bleve reiste. Det var overhovedet en almindelig Tro hos vore Fædre, baade høie og lave, at Himmelen er mere værd, end Jorden; at Sjælens Frelse er Menneskets allervigtigste Anliggende, og at et Menneske ikke bedre kan anvende sin Magt, og sit Gods, og sit Liv, og sine Kræfter, end ved at bruge dem til at fremme Guds Ære og udbrede hans Rige. Derfor gjorde de saa mageløse Opoffrelser for at bygge og grundfæste Kirker, for at stifte Embeder og Lønninger til Kirkens Tjenere, for at pryde Guds Huse og forherlige hans Dyrkelse. Deres Gudstjeneste blev holdt med en Høitid og Værdighed, som vi ikke kjende, og Alt, hvad der i fjerneste Maade hørte med til Religionen, blev betragtet med den allerstørste Ærbødighed. Vi sige nu, og vi sige med Rette, at de troede mange Ting, som Guds Ord ikke hjemler, og vi rose os af at være i Besiddelse af Troens uforfalskede Klenodie; men er det da en Ære for os, at allerede en ureen Tro kunde gjøre vore Fædre saa varme, mens den sande Tro lader os leve i en saa dødelig Ligegyldighed for Guds Ære og

vore Sjæles Frelse? Men et Sennopskorn af Tro kan flytte Bjerge, naar den kun virkelig boer i et Menneskes Hjerte og ikke alene høres fra hans Læber, eller staaer i hans Bøger.

Dog, imedens vi saaledes med Agtelse og med Taknemmelighed paaskjønne det Meget, hvorfor vi maae ære og takke vore katholske Forfædre, saa maae vi dog, som ovenfor, sige, at de troede mange Ting, hvilke Guds Ord ikke hjemler. Ja, kjære Læser! naar jeg nu beskriver dig, hvorledes Herrens Ord og Herrens Sacramenter i disse Tider bleve fordreiede og forvanskede, saa vil du storligen forundre dig over Menneskenes Ondskab og Dumdristighed.

Vel sagde Paven og hans Præster, at de troede paa den treenige Gud, at Bibelen var dem Guds Ord, og Christus deres og alle Menneskers Frelser, og de lærte, at Alle skulde troe saaledes; men, for at Lægfolk*) ikke skulde blive dem for kloge, og see, hvor uforsvarligt de omgikkes med Herrens Evangelium, saa var der af Paven udgiven den strenge Forordning, at Ingen, uden geistlige Folk, maatte læse i Bibelen. Da nu desuden det Meste, som hørtes i Kirkerne, blev læst og sunget paa Latin, som Borgere og Bønder ikke forstode, og der saa godt som slet ikke var sørget for Ungdommens Underviisning: saa kan man let

*) Lægfolk kaldes alle de, som ikke ere Geistlige.

tænke sig, hvor uvidende de fleste Mennesker maatte være i deres Christendom. Derfor var det ogsaa, at deres falske Veiledere kunde indbilde dem de allerstørste Løgne, og faae dem til at troe derpaa, som paa Guds eget Evangelium.

Istedetfor at tilbede Jesum som den eneste Mægler imellem Gud og Mennesker, opløftede de ikke alene Jomfru Maria, Herrens Moder, til guddommelig Ære, og gjorde flere Bønner til hende, end til Ham, som skabte Himmelen og Jorden; men ogsaa de hellige Mennesker, som omtales i Skriften, ja en utallig Mængde andre, baade Mænd og Qvinder, som enten havde mistet Livet for Troens Skyld, eller paa anden Maade udmærket sig ved en særdeles Gudsfrygt, være sig sand eller hyklet, bleve anseete for Helgene, som de kaldte dem, og ærede med en guddommelig Dyrkelse. En stor Deel af disse Helgenes Navne findes endnu i vore Almanakker, og ethvert Land, enhver Kirke, enhver Stand og Haandtering, ja, man kan sige, ethvert enkelt Menneske havde sin udkaarne Skytshelgen. Om disse Helgene digtede nu Paven og hans Præster de allerforunderligste og urimeligste Ting, som man kan tænke sig. Ikke alene paastodes der, at de i levende Live havde gjort mangfoldige Mirakler, hvilket da i alt Fald kun var sandt om de hellige Propheter og Apostler; men ogsaa deres jordiske Levninger tilskrev man en undergjørende Kraft, saa at de forblindede

Mennesker ofte reiste mange Mile til saadanne Steder, hvor berømte Helgene laae begravne, i det Haab, at de kunde faae deres Helbred tilbage ved at berøre de Helliges Been, og deres Synders Forladelse ved at besøge deres Grave. Saadanne Reiser til hellige Steder kaldtes Valfarter eller Pillegrimsreiser. De bleve ofte foretagne ifølge frivilligt Løfte eller Beslutning, men ogsaa ofte som en Straf eller Synde-Bod, hvilken Skriftefaderen havde paalagt. Men alle Levninger af disse hellige Mennesker eller af Ting, som de havde havt med at gjøre, bleve med den største Omhu bevarede i Kirker og Klostere, og tildeels indesluttede i kostbare Gjemmer. Man kaldte dem med et almindeligt Navn Reliqvier, og som saadanne betragtedes i Særdeleshed Levninger, der hidrørte fra selve Frelserens jordiske Vandring, saasom Stykker af hans eller hans Moders Klædebon, Splinter af hans Kors og deslige, der forevistes og æredes paa mangfoldige Steder. Men der er al Grund til at antage, at de fleste saadanne Levninger vare aldeles uægte, og at de største Bedragerier fandt Sted dermed; saaledes fortælles der f. Ex., at man paa elleve forskjellige Steder gjemte og foreviste Johannes den Døbers Pandeskal, da det dog er vist, at denne fromme Mand havde kun eet Hoved, som Herodes lod hugge af ham.

Ogsaa troede man om Helgene, der dog havde været Syndere, som alle andre Adams Børn paa

Jorden, at de havde gjort overflødige gode Gjerninger, eller mere Godt, end der egentlig kunde forlanges af dem, ja at de i Himmerige stode Guds Throne ulige nærmere, end de øvrige Salige. Derfor bade ogsaa de vildfarende Mennesker kun sieldent til Gud selv, men desto oftere til Jomfru Maria og de andre Helgene, i det Haab, at de vilde og kunde lægge et Ord ind for dem hos Herrernes Herre. Alle Kirker vare forresten opfyldte med Billeder af Helgene og deres Gjerninger, saa at de mere lignede afgudiske Templer, end Bedehuse for den eneste sande Gud, og paa Gader og Veie, ved Broer og andre Steder, vare lignende Billeder opsatte af Træ eller Steen, for hvilke Folket da bukkede og neiede, naar de gik forbi, som havde det været Konger og Fyrster. — Vi laste ingenlunde den Slægt, som holder Fædrenes Minde i Ære; ogsaa vi prise Jomfru Maria som den mest benaadede iblandt alle Jordens Qvinder; ogsaa vi tænke paa vor Troes Martyrer og paa de mange fromme Gamle, hvis Ihukommelse Skriften og Krøniken bevare, med Beundring og med Lyst til at ligne dem; men de selv vilde med os kalde det en skammelig Gudsbespottelse at vise syndige Mennesker en guddommelig Tilbedelse.

Daabens Sacrament lod man dog være nogenlunde urørt; men desto forargeligere omgikkes man med Nadverens Sacrament. Thi imedens

Skriften lærer, at Christus een Gang for alle bragte sig selv til et fuldgyldigt Offer for alle Menneskers Synder: saa lærte Paven og hans Præster, at Christus blev offret paa Ny, hver Gang Kirkebrødet blev indviet for Alteret; og lige tvertimod Herrens Indstiftelse, som uddeelte baade sit Legeme og sit Blod under Brødet og Vinen, uddeelte de katholske Præster ikkun Brødet, og sagde, at Vinen var kun for de Geistlige alene.

Vor Herre sagde fordum til den bodfærdige Røver paa Korset: „Sandelig, idag skal du være med mig i Paradiis." — Men Papisterne lærte, at ogsaa de Troendes Sjæle først en Stund skulde pines i Skjærsilden, førend de kunde blive rene nok til at indgaae i Himmeriges Rige. Dette falske Paafund skaffede Kirker og Geistlige mangfoldige Penge, Jordegods og anden Formue. Thi nu bildte man ogsaa Folket ind, at, naar der blev messet og sunget i Kirken for de Afdødes Sjæle, slap disse desto snarere ud af Skjærsildens Pine. Deraf kom det da, at kjærlige Børn, Ægtefæller og andre Slægtninge med Glæde hengave deres Penge, Klenodier og Jordegods, for at udfrie deres elskede Afdøde af Skjærsilden, ja at Mange i levende Live testamenterede deres Eiendomme til Kirker og Klostre, for at der kunde blive læst Messe for dem efter deres Bortgang.

Skriften lærer vistnok saa klart som Dagen, at Ingen af os Syndere ved sine ufuldkomne

gode Gjerninger kan fortjene Guds Velbehag og den evige Salighed; men at det er alene af Guds Naade, for Christi Skyld og formedelst Troen paa ham, at vi kunne vente nogen Deel i Himmelens Herlighed. Paven derimod og hans Anhang brøde sig ikke stort om Troen, naar Folk kun troede deres Fabler; — desto mere raabte de ideligt paa gode Gjerninger. Og havde de endda dermed ikkun meent Troens og Omvendelsens rette Frugter, saa skulde vi ikke ganske have forkastet deres Lære; thi ogsaa vi sige atter og atter, at Troen skal vise sin Kraft i et retskaffent Levnet, og at den er død og duer til Intet, naar den er uden Gjerninger. Men gode Gjerninger kaldte de i Særdeleshed at skjænke Gaver til Kirker og Klostre og anden gudelig Brug; at gjøre Valfarter til hellige Steder, endog til Jerusalem; at føre Munkeliv, leve i ugift Stand, faste eller paa anden Maade at spæge sit Legeme, at læse Fader vor og andre Bønner visse Gange og deslige; hvilket man ikke engang altid selv behøvede at gjøre, men kunde for Penge leie fattige Mennesker til at udrette for sig, og ved saadanne udvortes Ting troede vore forblindede Fædre at kunne gjøre Bod for deres Synder og vinde Himmeriges Rige.

Af denne falske Lære om gode Gjerninger udsprang een af de mest gudsbespottelige Misbrug, som fandt Sted i den katholske Kirke, jeg mener den skjændige

Afladshandel, som vi nu skulle omtale. Thi, som ovenfor meldt, ansaaes jo Helgene for at have gjort flere gode Gjerninger, end de selv behøvede for at komme i Paradiis, og altsaa at kunne hjelpe med deres Overflod paa Andre, der ikke havde bragt det saavidt i Fromhed og Gudsfrygt. Nu foregav Paven, at Kirken deels af denne, deels af andre Kilder, var i Besiddelse af en overflødig Gjerningsskat; og deraf for Betaling kunde overlade til andre Syndere, hvad de behøvede, for at bøde paa deres aandelige Armod. Derfor udsendte Paven sine visse Bud til alle Christelige Lande, for at de i Kirkens Navn skulde sælge Aflad eller Syndernes Forladelse til Enhver, som lystede, og kunde betale; ja man kunde saaledes kjøbe sig Forladelse ikke alene for de Synder, man havde begaaet, men ogsaa for dem, man havde i Sinde.

En saadan Afladskræmmer, ved Navn Arcemboldus, kom Aar 1517 her til Danmark, i Kong Christian den Andens Dage, og Folket strømmede til i Hundredeviis, hvor han opslog sin Bod, for at kjøbe sig Forladelse for sine Synder. Men hvor god Afsætning han havde paa sine falske Varer, kan bedst skjønnes deraf, at, da Kongen siden lod ham fratage de Penge, han havde samlet, og som aldrig kom i Pavens Lomme, beløb disse sig for Sverig alene, hvor han ogsaa havde drevet sin Handel, til 20000 gyldne Ducater, og desuden 2 Skibsladninger med Jern,

Smør og andre Varer, som han havde modtaget af Folk, der ikke havde Penge at betale med.

Ved denne gudsbespottelige Handel kom der Penge i Pavens Lomme, og de bedragne Christne fik Brev og Segl paa deres Synders Forladelse; men hvor forfærdeligt er det ikke, at de, som skulde være Vægtere og Hyrder for udødelige Sjæle, kunde dysse dem i Søvn med saadanne Løgne? og hvad et paveligt Afladsbrev monne gjelde, naar en Gang Basunerne kalde alle Verdens Slægter til Doms for den evige Konge, det behøver jeg ikke at sige nogen Christen af den lütherske Kirke.

4. Capitel. Almindelig Oversigt over det Foregaaende.

Saadan, kjære Læser! var den Christendom, som herskede her i Landet for lidt over 300 Aar siden — saadan var den Tro, i hvilken vore Fædre den Gang levede og døde. Det var jo ingenlunde den rene, uforfalskede, Christendom, men tvertimod en ynkelig Sammenblanding af Guds Ord og Menneskepaafund. — Det, du her har læst, er kun en kort og ufuldstændig Beskrivelse over den katholske Christendom, og, hvad her er samlet paa nogle faa Blade, kunde fylde tykke Bøger, naar Alt skulde skrives, der om den Sag lod sig sige. Men det er allerede meer end nok, til at ethvert forstandigt og christeligt Menneske kan skjønne, at Lyset fra

Gud var den Gang sat under en Skjeppe af Menneskeløgne, hvorpaa der vel hist og her var en Sprække, hvorigjennem det sande Lys skinnede frem, men som dog gjorde, at Jesu Evangelium ingenlunde uhindret kunde udgyde sine Straaler over Verden eller ind i Menneskenes Hjerter.

Her see vi, at Christus den Gang ikke æredes som Menneskenes eneste Mægler, men at en Vrimmel af afdøde syndige Mennesker formasteligen opløftedes til Forbedere og Midlere imellem Gud i Himmelen og Menneskene paa Jorden. Her see vi Menigheden, som Guds Søn forhvervede med sit Blod, aandeligen fængslet og indhyllet i Mørke; thi den maatte og kunde jo ikke læse Guds Ord, og opvoxede i den tykkeste Uvidenhed, opfostret med Løgn og afholdt fra Sandhed. — Ja her see vi Guds eget Ord fordreiet og vanskabt af dumdristige Mennesker, der endog vovede at drive deres Formastelse saa vidt, at de forgrebe sig paa eet af Herrens Sacramenter, og gjorde det om efter deres eget Tykke. — Vel er det den Alvidendes Øie alene, som retteligen kan gjøre Forskjel paa, hvem der var Bedrageren, og hvem den Bedragne; og vi tør haabe, at der ere Mange, for hvilke Christus hisset opløfter sine bedende Hænder, og siger: „Fader, forlad dem; de vidste ikke, hvad de gjorde!" — Men Herrens Dom skal visseligen ramme dem, som med velberaad Hu besmittede hans Helligdom, og vildledte saa mange tusinde dyrekjøbte

Sjæle. Thi hvo forsynder sig vel skrækkeligere imod sine Medmennesker, end den, som af nedrige jordiske Hensigter forholder dem Sandheden fra Gud, sætter deres Salighed paa Spil, og lader dem fare ud af Livet i Overtro og Forblindelse.

Og have vi nu ikke al Ret til at kalde Pavens Christendom det papistiske Mørke? — og kan du ikke allerede nu, kjære Læser! med mere Forstand takke Gud paa Allehelgensdag, fordi han igjen har givet os Christum som vor eneste Mægler; fordi han har udfriet sin christne Menighed af det papistiske Fængsel og Mørke, og givet os sit hellige Ord og de høiværdige Sacramenter i deres rette Brug og Mening?

Anden Afdeling.

Hvorledes Herren igjen saa mildelig lod optænde sit sande Evangeliums Lys iblandt os.

1. Capitel. Morten Luther.

Hvo der er saa lykkelig at være bedre oplyst, kunde vel tænke, at den Geistlighed maatte være meget uvidende eller meget ugudelig, der kunde lære og bifalde alle de papistiske Paafund, som vi have omtalt i den forrige Afdeling, samt at den Menighed maatte være saare eenfoldig, der kunde troe saadanne Lærdomme. Men vi maae til deres Undskyldning vel betænke, at alle Mennesker den Gang vare fødte og opdragne i denne falske Tro, og det er en gammel Erfaring, at Alt, hvad et Menneske ligesom indsuger med Modersmælken, hænger forunderlig fast, saa længe han lever, enten det er sandt eller usandt. Dernæst maae vi ingenlunde forglemme, at der i forrige Tider, ligesaa vel som nuomstunder, fandtes mange forstandige og gudfrygtige Folk, som tydeligt indsaae, at der lærtes og troedes lige tvertimod Guds Ord; som sukkede dybt over Christi Menigheds Fordærvelse, ja ofte høit og mandeligt opløftede Røsten imod Paven og hans Anhang. Det stod dem for Øine, hvad Christendommen havde været i Apostlernes Dage; at rense den, at udrive den fra dens nærværende dybe Forfald, og at ombanne den saaledes, at den igjen kom til at ligne Christendommen den apo=

stoliske Kirke, det var Maalet for deres brændende Ønsker. Og virkelig randt neppe noget Aarhundrede forbi, i hvilket der ikke reiste sig een eller anden gudfrygtig og modig Mand, som i Tillid til Guds Bistand pønsede paa Kirkens Forbedring. Man siger om saadanne Mænd, at de vilde reformere Kirken; thi at reformere er just at ombanne en fordærvet Ting saaledes, at den igjen bliver ligesaa god, som den fra først af har været; men dem selv har man kaldet Reformatorer, og den Gjerning, de pønsede paa, Reformationen, hvilket er det sædvanlige Navn paa den Forbedring i Kirkevæsenet, hvis Indførelse i Danmark jeg her har taget mig paa at beskrive. — Men Herrens Time var endnu ikke slaaet. Hvor saadanne Mænd viste sig, bleve de strax udraabte for Kjættere og falske Lærere, og forfulgte med Baal og Brand, som de værste Misdædere, saa at det virkelig lykkedes Paven, igjennem en Række af Aarhundreder, at underkue alle sine Modstandere og at bevare sit og Løgnens Herredømme over Sjælene.

Da fødtes i Aaret 1483 i Staden Eisleben i Sachsen, udi Tydskland, en fattig Bjergmands Søn, den siden saa navnkundige Doctor Morten Luther; ret ligesom Herren ogsaa denne Gang vilde, at een af hans mest velsignede Gjerninger skulde have en i Verdens Øine uanseelig Begyndelse. Thi det var denne ringe Mands Søn, som skulde bringe den stolte Pave til at skjælve i sin Høihed, og som et Herrens Redskab

aabne mange tusinde Menneskers Øren for Sandhedens Stemme.

Morten Luther blev i sin Ungdom holdt til Bogen, og gik, formedelst sit gode Nemme, Skolen igjennem med Ære. — Han havde først isinde at være Jurist; men Mennesket spaaer, og Gud raader. — Han fik snart andre Tanker, og gav sig nu i den geistlige Stand som Augustinermunk i et Kloster i Erfurt. Her fik han først rigtig Smag paa Bibelens Læsning, til hvilken han hengav sig med saa megen Iver, at han næsten glemte alt Andet derover. Men det var netop denne hans flittige Granskén i Guds Ord, som under den Helligaands medvirkende Naade omsider gjorde ham fra en aandelig Blind til en aandelig Seende. Dog skete dette ikke paa een Gang.

Aar 1508 blev han Professor eller Lærer i den verdslige Viisdom ved Universitetet i Wittenberg, og siden Professor ved samme Høiskole i Theologien, eller Lærer for de Studenter, som agtede at blive Præster. Men lige indtil 1517 levede Luther i Stilhed, og lærte og prædikede Christum i Wittenberg, som han forstod det, endnu bestandig fuld af Ærefrygt for Paven og hans Anordninger. Thi ikke altid behager det den Helligaand i et Øieblik at omskabe en Saulus til en Paulus; og kunde det vare saalænge, inden den redeligt granskende Luther ret fik Øinene op, og saae, hvad Christus og Christendom egentlig betyde, hvor meget

mere maae vi da ikke undskylde mange Andre, der levede og døde i den Tro, at Paven ikke kunde feile?

Dog med dette Aar 1517 kom denne Gang den Tid, som var Herren beleilig. En Munk, ved Navn Tezel, drev med stor Iver Afladshandel i Omegnen af Wittenberg. Da Luther tillige var Præst, hændte det ham ofte, at hans egne Skriftebørn, naar han efter Guds Ord formanede dem til en sand Omvendelse, foreviste ham de kjøbte Afladssedler og meente, at de ikke behøvede at gjøre videre Bod for deres Synder, da de baade havde kjøbt og betalt Forladelsen for dem. Allerede nogen Tid i Forveien havde ogsaa Luther paa en Reise til Rom havt Leilighed til at see Paven og hans Raad i Nærheden, og derved tabt meget af sin forrige Ærbødighed for Kirkens Hoved; ikke at tale om, at hans oprigtige Gudsfrygt og mangeaarige Gransken i Guds Ord mere og mere lod ham komme til den Indsigt, at der var Meget, som i hans Tid gjaldt for Christendom, og dog ikke var det. — Men denne skamløse Afladshandel var det dog fornemmelig, der foer som en Brand ind i hans Sjæl, og satte hans Blod i Kog. Aar 1517 d. 31te October, (en Dag, der ogsaa i Danmark gav Anledning til en Jubelfest 1817), opslog han en Placat paa Kirkedøren i Wittenberg, hvorpaa han havde optegnet 95 Sætninger, i hvilke han fordømte Tezel og hans hele Afladskram ned i Afgrunden, og talede mange sande og mandelige

Ord om den rette Bod og om den Vei, paa hvilken Christne bør søge Forladelse for deres Synder.

Denne dristige Gjerning gjorde en overordentlig Opsigt. Afladskræmmeren og hans Venner lyste Hævn og Forbandelse over Luther; men Rygtet om hans Daad foer som et Lyn hele Tydskland over, og alle de Mange, som i Løndom sørgede over Kirkens Forfald, sagde i deres Hjerter Ja og Amen til det, som Luther havde vovet.

Paven blev snart gjort opmærksom paa denne for hans Anseelse saa farlige Kjætter, og allerede Aar 1518 blev Luther stævnet til Augsburg til Forhør for een af Pavens Udsendte. Der blev forlangt af ham, at han skulde gjenkalde sine Sætninger; men Luther svarede her, som siden hver Gang de Pavelige havde ham fat, at han ikke vilde udslette en eneste Tøddel eller tage et eneste Ord i sig igjen, med mindre de af Guds Ord kunde overbevise ham om, at han havde feilet. Og det maatte de vel lade være; thi Luther paastod og sagde ikke Andet, end hvad der havde været alle sande Christnes Tro lige siden Apostlernes Dage, og stod at læse med klare Ord i Skriften.

Imidlertid førte den Helligaand dette sit udvalgte Redskab fra Klarhed til Klarhed. Jo heftigere Papisterne strede imod ham med Mund og Pen, desto vissere blev Luther i sin Sag. Han prædikede nu i sin Kirke, og forkyndte det vidt og bredt ved sine Bøger, at Pavedom, og Skjærsild, og Sjælemesser, og Helgendyrkelse,

og deslige, var ingenlunde grundet i Guds Ord, men kun opdigtet og opspundet af herskesyge og pengegjerrige Mennesker, for at føre de Vankundige bag Lyset. Utallige Mennesker, baade høie og lave, selv mange regjerende Fyrster, hvoriblandt Luthers egen Landsherre Churfyrste Frederik den Vise af Sachsen, skjænkede ham lydeligt deres Bifald og en Mængde unge Studenter fra alle Verdens Hjørner, ogsaa fra Dannemark, fore til Wittenberg, for at høre Luther tale, hvorved de baade selv lærte at kjende Sandheden, og siden kunde bringe den hjem til deres Fædreneland.

Ogsaa blandt sine Medlærere ved Høiskolen i Wittenberg fandt Luther en glædelig Bistand. Justus Jonas, Amsdorf, Bugenhagen, og især den lærde Melanchthon, som ret var Luthers Sjæleven, lærte ganske det Samme, som han. Forgjæves erklærede Paven ham 1520 for en Kjætter, og lod hans Skrifter offentlig brænde af Bøddelen; forgjæves stævnedes han 1521 til Rigsdagen i Worms, ved hvilken Leilighed hans ængstelige Venner frygtede for hans Liv, og kjærligen advarede ham, men fik det Svar af den mandhaftige Luther: „Om der end vare saa mange Djævle i Worms, som der ere Tagstene paa Husene, saa drager jeg dog derhen;" forgjæves fordømtes Luther og hans Lære siden igjen paa Raadsforsamlingerne i Nürnberg og Speier: Gud holdt øiensynligt sin Haand over Manden, og det viste sig atter, at hvem Gud vil bevare, han er uden Fare. Luther forsvarede

ogsaa overalt sin gode Sag med en Frimodighed og Uforsagthed, der satte Alle i Forundring. Thi saadan en Tro paa Gud boede der i den Mands Hjerte, at man næsten skulde tænke, at det var en af de gamle Apostler, der var vendt tilbage til Jorden.

I Forening med sine Venner fuldførte Luther en Oversættelse af hele Guds Ord paa høitydsk Maal, saa at enhver af hans Landsmænd i sit eget Modersmaal kunde læse, hvad han skulde troe og gjøre for at blive salig. Iligemaade skrev han sin lille Katechismus for Ungdommen, og en stor Katechismus til Brug for Lærerne, samt desforuden en fast utallig Mængde af Prædikener og andre smaa og store gudelige Skrifter, som endnu haves og læses med Opbyggelse rundtomkring i Verden. Dog var det ikke Luther, men hans Ven Melanchthon, som forfattede den saakaldte Augsburgske Confession eller Troesbekjendelse, hvilken blev tagen for gyldig af Luther og underskreven af hans fyrstelige Venner, samt derefter fremlagt for Keiseren, og Pavens Udsendte, og de tydske Fyrster, paa Rigsdagen i Augsburg 1530, hvilken Begivenhed vi ogsaa her erindrede ved en Jubelfest i Aaret 1830.

Denne Troesbekjendelse indeholder forresten i en kort Hovedsum de vigtigste christelige Lærdomme, saaledes som de læses i Skriften, og have været lærte og troede, saavel i den apostoliske Kirke, som af alle sande Jesu Bekjendere indtil denne Time. Thi Luthers Lære

var ingenlunde nogen ny Tro, som forkyndtes; det var hverken meer eller mindre, end den ældgamle Christendom, hvilken han igjen drog frem for Dagen, efterat den i Tidens Løb var bleven næsten aldeles formørket af Menneskenes Paafund. Især lærte han igjen overlydt, hvad Apostlerne for ham havde prædiket, men som næsten var gaaet de Christne ad Glemme under Pavens Tyranni: at intet Menneske kan blive saligt formedelst sine ufuldkomne Gjerninger, men alene af Guds Naade, for Christi Skyld og formedelst Troen paa ham, samt at Ingen i Verden undtagen den Helligaand, der taler til os i Skriften ved sine Propheter og Apostler, kan med Sikkerhed lære os hvad vi skulle gjøre, for at blive salige. Hvor Luthers Lære blev antagen, der bleve ogsaa alle de papistiske Paafund forkastede. Guds Ord blev ikke længere forholdt Menigheden, men hver Mand meget mere opmuntret til flittigt at læse i samme. Gudstjenesten blev ikke mere holdt paa Latin, men i Landets sædvanlige Sprog, som alle kunde forstaae; og i Nadverens Sacrament blev nu baade Brødet og Vinen uddeelt, ligesom Herren havde forordnet. Kort sagt, hele den gamle Christendom kom atter frem til Menneskenes Kundskab; derfor sige vi, at Herren lod igjen saa mildelig optænde sit sande Evangeliums Lys, hvorsomhelst denne Forandring i Kirkevæsenet vandt

Fremgang, og han være uendeligt lovet, at dette ogsaa skete i vort elskelige Danmark!

2. Capitel. Reformationens eller Kirkeforbedringens Begyndelse i Dannemark under Kong Christian II.

Da Luther i Tydskland begyndte at prædike imod Paven, regjerede Kong Christian II i Danmark, og skjøndt denne Fyrste sex Aar derefter af den oprørske Adel og Geistlighed blev jaget fra Land og Rige, skete dog allerede under hans Regjering en svag Begyndelse til Papisteriets Afskaffelse og den lutherske Christendoms Indførelse iblandt vore Fædre.

Churfyrste Frederik den Vise af Sachsen var vor Konges Morbroder, og, da Kong Christian allerede af verdslige Grunde ønskede at formindske saavel Geistlighedens som Adelens Magt, og derimod at hjelpe Borgere og Bønder paa Fode, saa hørte han med Glæde, hvorledes hans Frændes Undersaat, den mandhaftige Luther, opløftede sin Røst imod det pavelige Uvæsen. Rygtet om den dristige Besked, som Luther gav Afladskræmmeren Tezel, bidrog vel Sit til, at Kongen foer saa strengt frem imod Arcemboldus her, som før er omtalt. Og da det ikke kunde være skjult, at Kongen i sit Hjerte yndede Luther og hans Meninger om Papisteriet, saa fik de Ligesindede iblandt hans Undersaatter desto mere Mod til høit at udsige, hvad der laae dem i Tanker.

Med Rygtet om Luther kom ogsaa adskillige af hans Bøger herind i Landet, og bleve læste af Mange med stor Begjærlighed. En Munk fra Helsingøer, ved Navn Poul Eliasen, som siden blev kaldet Poul Vendekaabe, fordi han forandrede sine Tanker, blev Prior eller Forstander for et nylig stiftet Carmeliter-Kloster i Kjøbenhavn. Han læste og yndede Luthers Skrifter og samlede ikke faa Venner omkring sig, der tænkte ligesom han, og rimeligviis, ved Omgang og Samtale med Hovedstadens Indbyggere, have bidraget en Deel til at forberede Hjerterne paa de Ting, som skulde komme. Ogsaa opholdt sig adskillige danske Studenter i Wittenberg, blandt hvilke baade Peder Little fra Roeskilde og Hans Tausen, om hvem vi siden faae saameget at høre, vare Vidner til Luthers første store Kamp imod Paven. Naar nu disse Studenter kom hjem, fortalte de allevegne, hvorledes det gik til i Tydskland, og villige Øren fandt de, hvor de kom; thi her herskede baade hos Høie og Lave en almindelig Misfornøielse med Geistlighedens Herskesyge, Stolthed og Laster, og næsten alle verdslige Folk uden Undtagelse længtes efter en Forandring i Kirkevæsenet.

Aar 1519 kom Peder Little hjem fra Wittenberg til Danmark, fuld af Henrykkelse over det nye Lys, som Luther og Melanchthon havde tændt i Verden. Og det er ikke urimeligt, at hans Samtaler for en Deel opmuntrede Kong Christian II til i September samme Aar at skrive til Sachsen, om de vilde sende

ham en dygtig og vellærd Præst herind i Landet, som kunde forkynde det rene Evangelium. Imod Enden af Aaret 1520 sendte Churfyrsten ogsaa Magister Martin Reinhard, eller, som han ogsaa slet og ret kaldtes, Mester Martin, til Kjøbenhavn, hvilken strax blev indskreven blandt Lærerne ved Universitetet, og med det samme fik Lov til at lære offentlig for Alle, som lystede at høre ham. Nikolai Kirke, hvoraf nu kun Taarnet er tilbage, var den første danske Sognekirke, hvori Luthers Lære forkyndtes, thi her prædikede bemeldte Mester Martin til Aftensang paa alle Søn- og Helligdage. Dog var det ham til stor Afbræk, at han ikke forstod Dansk, og ikkun faa af Kjøbenhavnerne vare stærke i Tydsken, hvisaarsag han maatte antage sig den ovennævnte Poul Eliasen til Tolk, der udlagde for Folket paa Dansk, hvad Mester Martin prædikede paa Tydsk.

Alt dette skete nu rigtignok efter Kongens Villie og Befaling, men til stor Misfornøielse for de katholske Præster, der allevegne fattede et dødeligt Had imod Luther og hans Venner, da disse jo ikke arbeidede paa noget Mindre, end paa at omstyrte Pavens og hans Præsters hidtil havte Magt over Sjælene, og at sætte Sandheden fra Gud i Stedet for de menneskelige Paafund, hvormed man nu i saa mange Tider havde ført Menigheden bag Lyset, til stor timelig Fordeel for Præsteskabet, men til ubodelig Skade for Millioner udødelige Sjæle.

Det var derfor ingen ringe Torn i Diet paa Biskop Lage Urne i Roeskilde og de andre Præster i Kjøbenhavn, at Folket trængte sig med saadan Iver til Mester Martins Prædiken, at Kirken ikke nær kunde rumme alle dem, som ønskede at høre ham. Og de Lærdomme, han fremførte, om Syndernes Retfærdiggjørelse formedelst Troen, om Afladshandelens Skjændighed, om Pavens og Geistlighedens utilbørlige Magt over Samvittighederne og deslige: Disse Lærdomme vare jo med det Samme en ligefrem Fordømmelse af den falske Christendom, der hidtil var bleven lært og troet her i Landet.

Papisterne søgte da ogsaa paa alle mulige Maader at gjøre Mester Martin led og kjed af hans Kjøbenhavnske Prædike-Embede, skjøndt de ikke vovede at gaae voldsomt tilværks imod ham, af Frygt for Kong Christian, som ei var at spøge med. Iblandt Andet udklædte de en Skolediscipel i en Klædning, som lignede hans tydske Præstekjole, og øvede ham i at efterabe Mandens maaskee lidt underlige Fagter og tydske Maal, hvorpaa da Disciplen gik omkring i Byen, og paa gebrokkent Tydsk holdt Narreprædikener for Folket, for at faae dem til at lee ad Mester Martin, hvilket ikke saa daarligt lykkedes ham. Dog større Skade led denne nidkjære Lærer, da Biskoppen fik Poul Eliasen til at forlade ham, og modtage et indbringende Embede ved Roeskilde Domkirke. Derfor blev Poul kaldet Poul Vendekaabe, men den gode Martin mistede saa at sige

sit Mæle: thi han kunde kun prædike med Nytte, naar han havde sin Tolk ved Siden.

De øvrige Lærere ved Kjøbenhavns Universitet forsømte heller ikke at skrive og tale med stor Heftighed imod det lutherske Kjætterie, som de kaldte det; men dette blev dem 1521 strengeligen forbudt af Kongen, som ogsaa i samme Aar sendte Mester Martin til Tydskland med det Ærinde, at han skulde see, om han maaskee kunde bevæge Doctor Morten Luther selv eller Nogen af hans Medhjelpere til at drage til Danmark. Der kom rigtignok en tydsk Lærer, ved Navn Karlstadt, herind i Sommeren 1521, men han var her saa kort og udrettede saa Lidet, at det ikke engang er værdt at tale derom.

Imidlertid gave allehaande verdslige Handeler, som vi her maae forbigaae, Kong Christian saare meget at bestille. En stor Deel af hans Undersaatter vare høiligen opbragte imod ham; han trængte nu baade til Pavens og Keiserens Venskab, og turde ikke støde dem for Hovedet, ved altfor aabenbart at hjelpe de Lutherske. Men hans mange tidligere Forordninger om Kirke- og Skolevæsen vise klarligen, hvor meget Godt han havde tænkt paa at udføre, om Gud havde undt ham Magt og Lykke til at opnaae sine Ønsker.

Dog, fordi Kong Christian paa Sidstningen holdt sig stille, lod Herren ikke derfor sin Gjerning hvile. Venner af Luther og hans Kirkeforbedring lode sig høre nu i een, nu i en anden Krog af Landet, og ligesom

en Suurdeig efterhaanden fyrer Melet, saaledes udbredte den rette christelige Oplysning sig med hver Dag videre i Folkets Hjerter.

Aar 1520 kom en Munk, Jens Andersen fra Aarhuus, hjem fra Wittenberg, fuld af Iver for Luther og hans Lære, og fra en Saulus omskabt til en Paulus. I samme Aar bekjendte Præsten Matthias Knudsen i Hygom ved Ribe, at han ved Luthers Skrifter var bleven overbeviist om, at han hidtil foer vild, og han lærte nu offentlig efter sin nye Overbeviisning. Og saaledes gik det vistnok mange Flere, baade Geistlige og Lægfolk, hvis Navne vi nu ikke kjende.

I Husum reiste sig Sønderjyden Herman Tast, som var et Slags Capellan der i Byen. Han og hans trofaste Medhjelper, Didrik Bager, forkyndte i Aaret 1522 høit det rene Evangelium, og vare de første lutherske Prædikanter i denne Deel af Riget. Men saa stor var Hungeren efter Guds Ord hos Folket, at, da Kirken forbødes Herman Tast af Papisterne, prædikede han først en Stund i en gudfrygtig Borgers Baghuus, og siden under et Lindetræ paa Kirkegaarden. Og ligesom fordum Pharisæerne og de Skriftkloge i lang Tid ikke vovede at lægge Haand paa vor Herre, fordi alt Folket hængte ved ham og hørte ham: saaledes bleve ogsaa de katholske Geistlige afholdte fra med Vold at hindre de lutherske Prædikanter, baade her og andensteds i Landet, fordi de fandt et saa mageløst

Medhold hos Indbyggerne, der skareviis flokkedes omkring dem. Saaledes see vi da, at det allerede, da Kong Christian den Anden i Aaret 1523 maatte rømme ud af Riget, gjærede ganske alvorligt, ikke alene i Kjøbenhavn, men rundt omkring i de forskjelligste Egne af Landet.

3. Capitel. Reformationens Fortsættelse under Kong Frederik I.

Da Kong Christian II var bleven afsat, udvalgtes hans Farbroder, Kong Frederik I, til Regent i Danmark. Rigtignok var det almindelig bekjendt, ogsaa førend han blev Konge, at han i sit Hjerte yndede Luther og hans Gjerning, hvorfor ogsaa de katholske Biskopper ikke troede ham saa ganske vel. Men de fik ham, da han modtog Kongedømmet, bunden og indskrænket ved saa mange Accorder og Løfter om at lade dem beholde deres Magt og Indkomster, at de holdt sig for temmelig sikkre under hans Regjering. Ogsaa maa man lade denne sindige og fredelskende Konge, at han i det Hele taget troligen holdt sine Løfter, skjøndt han ligesaa troligen beskjermede sine Venner, de Lutherske, naar og hvor han nogenlunde kunde gjøre det.

1524. Aaret efter denne Konges Thronbestigelse, 1524, havde vi Danske den Lykke for første Gang at see Jesu Evangelium udsat og trykt i det danske Sprog, hvilket blev besørget af Hans Mikkelsen, forhen Borgermester i Malmøe, som med ægte dansk Tro-

fasthed fulgte sin landflygtige Herre, Kong Christian II, og heller vilde miste sine betydelige Eiendomme her i Landet, end svige den Eed, han engang havde svoret. Derfor skal ogsaa hans Navn nævnes med dobbelt Ære iblandt os, fordi han skaffede os det første danske Nye Testamente, og fordi han blev sin ulykkelige Konge tro indtil Døden.

Men i det samme Aar viste det sig ogsaa, at vi nu ikke mere behøvede at forskrive tydske Præster, for at faae Guds Ord at høre i vore Kirker; thi nu fandtes der danske Mænd, som vare udrustede baade med Lyst og Dygtighed til at forkynde det rene Evangelium.

Fremmest iblandt disse maae vi nævne den før berørte Hans Tausen. Han var født af fattige Bønderfolk i Nærheden af Kjerteminde i Fyen, kom i Odense Skole, og synes ligeledes i nogen Tid at have nydt Underviisning hos den berømte Skolemand, Morten Borup, der var Rector ved Latinskolen i Aarhuus. Det Høieste, en fattig Pebling den Gang kunde attraae, var at komme i et Munkekloster, og ved en fornem Mands Gunst lykkedes det Hans Tausen at blive optagen iblandt Munkene i det rige og vidtberømte Antvorskov Kloster, hvis Levninger endnu sees tæt udenfor Slagelse. Her kom han ved sin gode Opførsel og sin store Lyst til Bogen i høi Yndest hos Klosterets Prior eller Forstander, ved Navn Eskild, saa at denne endog gav ham Lov til at reise udenlands i Aaret 1518,

dog med det strenge Forbud, at han ikke maatte see Wittenberg for sine Dine. Thi Rygtet om Luther var tilligemed hans første Skrifter allerede ankommet til Dannemark, og den gode Prior ansaae naturligviis Luther for en falsk Lærer og en fordømmelig Kjætter.

Dog Tausen hørte og læste paa sin Reise saa meget om Luther, at han ikke længere kunde modstaae Fristelsen, og reiste i al Hemmelighed til Wittenberg. Og da han i Aaret 1521 kom hjem igjen, havde han næsten i 2 Aar været Luthers Discipel, uden at nogen Sjæl drømte derom i Antvorskov Kloster. Derefter lærte han en Stund ved Kjøbenhavns Universitet, hvorfra han begav sig tilbage til Klosteret. Dog var han endnu en Tidlang ganske vaersom med at lade Folk fornemme, hvad han havde lært paa sine Reiser, og ventede paa, at Herren skulde aabne ham en beqvemmere Leilighed til høit at prædike, hvad der rørte sig i hans Hjerte.

Denne Leilighed greb han paa Skjærtorsdag og Langfredag i Aaret 1524, da han i Antvorskov Klosterkirke lydeligt forkyndte, hvad han hidtil kun havde vovet at sige til sine fortroligste Venner, at nemlig en Synder alene kan vente at blive salig for Christi Skyld og formedelst Troen paa ham, men ingenlunde formedelst sine gode Gjerninger. Skjøndt dette nu var talt ligefrem efter Guds Ords Lydende, saa blev dog Prioren Eskild saa opbragt over denne i hans Tanker kjætterske Lære, at

han lod Tausen under sikker Forvaring sende til Viborg til et andet Kloster, hvor han anbefalede Prioren Peder Jensen at tage vel Vare paa ham. Men, da Munkene paa deres Viis søgte at tale Tausen til Rette, befandtes han lærdere, end de alle tilhobe, og talede for sin Tro med en saadan Fyndighed, at Adskillige af dem, som skulde omvende ham, bleve selv omvendte, ja en Munk i det samme Kloster, ved Navn Thøger Løvenbalk, blev siden den første lutherske Sognepræst udi Viborg.

Jo mere imidlertid Antallet af den nye Læres Venner voxede baade her og der i Landet, desto mere bleve de katholske Biskopper opsatte paa at faae den undertrykt, og en beqvem Leilighed hertil troede de at finde paa den Herredag, som blev holdt i Kjøbenhavn i Anledning af Kong Frederiks Kroning, i Sommeren 1524. Her fik de ogsaa virkelig nogle strenge Forordninger udstedte imod Luthers Bøger og Luthers Venner; men det hjalp kun lidet, aldenstund ikke alene Kongen selv, men ogsaa en stor Deel af Adelen og Almuen aabenbare yndede den Sag, som de vilde forhindre. Og lad end være, at mange verdslige Forhaabninger ledsagede denne Yndest for det rene Evangeliums Fremgang: thi der er desværre Intet saa reent og saa guddommeligt, at det jo altid bliver meer eller mindre besmittet ved at komme i Synderes Tanker og i Synderes Hænder; og mange mægtige Herrers Iver hidrørte vel for en Deel fra deres Lyst til at faae

Geistligheden undertrykt og berøvet dens umaadelige Rigdomme: saa tør vi dog paastaae, især om den ringere Deel af Folket, at Guds Ord heller ikke her har savnet den forunderlige Magt, som det til alle Tider har udøvet over den menneskelige Sjæl, hvorsomhelst det blev forkyndt med Oprigtighed og hørt med Andagt.

1525. Hans Tausen i Viborg benyttede imidlertid enhver Leilighed til at aabne Borgernes Øine for Sandheden, troligen understøttet af sine Venner i og udenfor Klosteret, og denne Gjerning drev han med en saadan Iver og Lykke, at han endog i Aaret 1525 blev kastet i Fængsel. Men imellem Fængselets Jernstænger prædikede han for den paa Gaden forsamlede Mængde, og en Munk, ved Navn Rasmus, gik omkring i Borgernes Huse, og forkyndte dem, hvad Fangen havde talet, saa at Guds Ord ingenlunde var bundet, fordi dets ivrige Forkynder laae i Bolt og Jern. Her havde Tausen ogsaa den Glæde at høre, at Kongen, paa Herredagen i Odense i samme Aar, havde faaet Forordningen imod Luthers Bøger ophævet igjen, og, hvorvel Guds Vidnesbyrd i hans Samvittighed, at det var for Sandhedens Skyld han var bunden, maatte være hans bedste Trøst, saa opmuntrede det ham dog ikke lidet, at baade Kongen og en stor Deel af hans Medborgere i Hjertet holdt med ham.

1526. Det næste Aar 1526 var endnu mere velsignet med Hensyn til det rene Evangeliums Fremgang her

i Landet. I Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland, hvor Kongens Søn Christian var Hertug og en aabenbar Lutheraner, gik i dette Aar næsten alle Kjøbstæder over til den evangeliske Bekjendelse. I Fyen lykkedes det doz endnu en Stund den strenge Bisкop, Jens Andersen Beldenak at jage Skræk i Sandhedens Venner, og Poul Vendekaabe skrev af alle Kræfter imod de Lutherske. Men alt, hvad Papisterne foretoge sig, for at forsvare deres gamle falske Tro, tjente kun til at gyde Olie i Ilden, og end mere at lade Folket see, i hvilket grueligt Mørke det hidtil havde været holdt.

I det samme Aar nød ogsaa Kong Frederik offentlig med sine Hoffolk for første Gang Alterens Sacrament, efter Jesu Indstiftelse, baade med Brød og Viin, og afskaffede ved sit Bord den daarlige Forskjel paa Mad, som hos de Katholske saa strengt bliver overholdt, i det der nemlig ere visse Slags Mad, som de ansee det for Synd at spise paa de mangfoldige Fastedage, som de have hele Aaret igjennem: ret ligesom de Christne endnu vare under Lovens Trældom, og ikke under Evangeliets Frihed.

Paa en Reise til Jylland udstedte Kongen derefter fra Aalborg den Befaling, at Hans Tausen skulde løslades af sit Fængsel, og for at sikkre den brave Guds Mand imod videre udvortes Fare, udnævnte han ham til sin egen Capellan, ligesom han forhen havde gjort ved Herman Tast i Husum, men tillod dog

Borgerne i Viborg indtil videre at beholde denne dem saa kjære Præst. I samme By stiftede Kongen ogsaa en fri og offentlig Skole, hvor Ungdommen kunde underviises i den rette Christendom. Skolens første Rector var Jørgen Jensen Sadolin, en født Viborger, som ogsaa havde gaaet i Skole hos Morten Borup i Aarhuus, og studeret hos Morten Luther i Wittenberg.

Ogsaa i andre danske Kjøbstæder begyndte Lyset at brænde alt klarere og klarere, som vi da overhovedet finde, at Kjøbstædernes Borgere her i Landet vare Reformationens allervarmeste Venner. Viborg udmærkede sig rigtignok ganske særdeles iblandt de jydske Byer, og havde et sjeldent Samfund af nidkjære Mænd inden sine Porte. Med Tausen, Thøger, Rasmus og Sadolin forenede sig her endnu Jacob Schønning, som ikke gav de Andre noget efter. Men med lige Iver prædikede Morten Hegelund i Aalborg, Henning Baltsarsen i Randers og Peder Larsen i Nestved. Denne Sidste maatte dog snart vige, da Munkene i Skovkloster, som nu kaldes Herlufsholm, vare ham for mægtige. Han drog derfor til Assens i Fyen, hvor han fandt en kraftig Bistand i Sognepræsten Christian Skroch, og disse Mænd omvendte Mangfoldige baade i Assens og i Omegnen. Vel skete dette til stor Fortrydelse for Biskop Jens Andersen i Odense, der skrev et alvorligt Formaningsbrev til Borgerne i Assens, hvori han

bød dem ikke at taale, at det lutherske Kjætteri fik Indgang iblandt dem. Ogsaa skrev samme Bisкop til Indbyggerne i Aarhuus og Viborg, hvilke Byer han ansaae for de værst befængte i Jylland. Men hverken disse Breve eller de, som i samme Ærinde bleve udsendte af Bisкop Ove Bilde i Aarhuus, havde nogen Virkning. De, der een Gang havde faaet Syn paa Sandheden, kunde og vilde ikke slippe den igjen, og det viste sig bestandigt klarere, at Kirkens Forbedring var en Sag, som Gud i Himmelen selv havde taget sig for at sætte igjennem, og som derfor ingen menneskelig Magt kunde forhindre.

1527. I Malmøe, en Stad i Skaane, som den Gang hørte med til Danmark, prædikede Aar 1527 Claus Tøndebinder den evangeliske Lære, i Forening med Hans Spandemager, Frants Wormorsen og Flere. Dog gjorde Erkebiskoppen i Lund dem al mulig Afbræk, og Munkene i Byen strede heftigt imod dem. Men de fandt et saadant Medhold hos Borgermester Jørgen Kok eller Mynter, som han ogsaa kaldtes, og hos Borgerne, at hele Staden inden kort Tid var næsten aldeles luthersk, og fik Claus Tøndebinder til sin rette Sognepræst. Saaledes skinnede Malmøe i den østlige og Viborg i den vestlige Deel af Riget som to Sole, fremfor de øvrige Byer, og udbredte Evangeliets Glands til alle Sider.

Paa denne Tid begyndte adskillige Præster at indtræde i Ægtestanden, hvilket, som forhen meldt, var saa

strengelig forbudt under Pavens Herredømme. Hans Tausen lod sig i Viborg vie til Jørgen Sadolins Søster, Dorthea, og Ægtestanden blev snart et almindeligt udvortes Tegn paa, at en Præst holdt med de Lutherske.

Fra Kjøbstæderne udbredte imidlertid Lyset sig mere og mere blandt Bondestanden paa Landet, og de katholske Præster og Munke saae med Forskrækkelse, at Folket, der før havde agtet dem som guddommelige Personer, daglig viste dem og deres Gudstjeneste mindre Ærbødighed. Og saa forunderligt værgeløse følede Biskopperne sig imod den stedse høiere lydende evangeliske Sandhed, at de endog skrev et Brev fuldt af Angst og Vaande til Tydskland, for at bevæge een eller anden lærd Mand af deres Tro til at komme herind og hjelpe dem, hvilket dog ikke lykkedes.

Saaledes stode de to Partier, Lutheranerne og de Pavelige, lige overfor hinanden, og betragtede visselig hinanden med umilde Diekast; men ved Guds besynderlige Bestyrelse skete det dog, at de lode det blive ved megen Vrede, og mange onde Ord, og gjensidige Fordømmelser. Ogsaa kunne vi ikke nokson takke Herren, at han under disse vanskelige Omstændigheder satte saa sindig og christelig en Mand, som Kong Frederik I paa Danmarks Throne; thi skjøndt han aabenbare var en Lutheraner, var han dog derfor ikke uretfærdig imod de Katholske, og holdt under hele sin Regjering Freden saa nogenlunde vedlige.

Aar 1527 d. 1ste August begyndte den for det danske Kirkevæsen saa vigtige Herredag i Odense. Kongen holdt her en fyndig og sandfærdig Tale til Bisopperne, hvori han vel fornyede sit gamle Tilsagn om at lade dem ukrænket beholde deres Værdighed og Indkomster, men ogsaa med en rolig Alvorlighed foreholdt dem, at de ikke længere maatte forlange, at Folket skulde agte Guds Ord ringere, end alle de falske Paafund, hvormed det hidtil var blevet bedraget. De fleste verdslige Rigsraader holdt med Kongen, og skjøndt det ingenlunde var Bisopperne med, fik han dog udvirket, at der ved denne Herredag bleve tagne følgende mærkelige Beslutninger:

1. Fra denne Dag af skulde Hvermand have Samvittighedsfrihed, saa at Ingen skulde have Lov til at kræve nogen til Regnskab for, enten han var katholsk eller luthersk. Enhver skulde sørge for sin egen Sjæl.

2. Kongen tog de Lutherske, som hidtil ei havde havt fuldkommen Sikkerhed eller Leide, under samme Beskyttelse, som sine katholske Undersaatter.

3. Enhver geistlig Mand maatte fuldkommen have sin Frihed til at indtræde i Ægtestanden eller ikke.

Saaledes var det da ikke længere borgerlig ulovligt at være en Lutheraner, og mange svage Sjæle, som Frygten hidtil havde holdt tilbage, aabenbarede nu dristigt deres Hjerters Tanker, og antoge ogsaa offentlig den evangeliske Sandhed. Ja dette var

ikke alene Tilfældet med Lægfolk, men ogsaa de ved Kirkerne ansatte Præster gik i Hobetal over til den nye Bekjendelse, og selv adskillige Munke og Nonner forlode deres Klostere, og valgte sig een eller anden virksommere Levevei, saa at der nu allerede, i Kjøbstæderne, paa Landet og paa Herregaardene, fandtes næsten ligesaa mange Lutheranere, som Katholiker.

Den første By i det danske Rige, som aldeles afskaffede Papisteriet, var Malmøe, ligesom Helsingøer var den sidste. Spandemager udgav i Malmøe den første danske Psalmebog, saa at Gudstjenesten nu, da Latinen var forviist, kunde forstaaes fra Begyndelsen til Enden, og høres af alle med Opbyggelse. Munkene i denne By maatte forlade deres Klostere, hvis Bygninger Kongen skjænkede Malmøe-Borgere, der anvendte dem deels til et Hospital, deels til et Gymnasium eller et Slags Høiskole, hvorfra siden udgik mange dygtige Præster og Lærere. Tiggermunkene vare i det Hele værst farne allevegne, da de nu kom i Foragt, og maatte savne de rigelige Almisser, man før havde givet dem.

1528. Hans Tausen i Viborg var bleven udstødt af sit Kloster som en uforbederlig Kjætter, men som Kongens Capellan stod han under Kongens særdeles Beskyttelse, og vedblev sit Arbeide i Herrens Tjeneste med stor Frimodighed. En Stund prædikede han paa en Ligsteen paa Nørresogns Kirkegaard, hvor hans Tilhørere stode bevæbnede omkring ham, for at beskytte sig

selv og deres kjære Præst imod Biskoppen, som truede at overfalde dem med de Ryttere og Krigsfolk, han havde i sin Tjeneste. Men siden fik han Lov at prædike i St. Hans Kirke, som laae omtrent der, hvor nu Stiftamtmanden boer paa det store Torv i Viborg. Her prædikede da den fromme Mand det rene Evangelium for en talrig Tilhørerskare, til Trods for Biskoppen og Sandhedens øvrige Fiender. Ogsaa her, saavel som i mange andre Kjøbstæder, maatte Munkene forlade deres Klostere, deels frivilligt, deels ogsaa efter alle Slags Vold og Overlast, hvorefter da de tomme Huse bleve tagne i Brug paa anden Maade.

I Aaret 1528 kom ogsaa den første Bogtrykker til Viborg, som trykkede adskillige Bøger, hvilke Hans Tausen skrev, baade for at gjendrive Papisterne, og for at undervise Folket, der fik meer og mere Lyst til at læse, og paa denne Tid fik en ny aandelig Gave i Davids Psalmer, hvilke Frands Wormorsen i Malmøe havde oversat i vort Modersmaal, og faaet trykt udenlands.

1529. Skjøndt de Lutherske paa Herredagen i Odense vare tagne under Lovens Beskyttelse, bleve de dog plagede og forfulgte af Katholikerne, hvor disse nogenlunde turde vove det. Kong Frederik udgav derfor 1529 en ny Forordning, hvorved det blev udtrykkelig tilladt, at Guds Ord og Evangelium uden Forfang maatte prædikes offentlig overalt i Riget. Imidlertid hjemkaldte Herren een af Evangeliets værste

Fiender, Biskop Lage Urne i Roeskilde, der forresten var en klog og vellærd Mand i verdslige Sager. Kongen fik derpaa een af sine egne Hoftjenere, Joachim Rønnov, udnævnt til Biskop, og han lovede rigtignok med Haand og Mund, ja stadfæstede endog med fire høifornemme Forlovere, at han ikke vilde hindre Evangeliets Fremgang; men han holdt kun daarligt sit Løfte, og stred siden imod, saa godt han kunde. Til stor Forargelse for ham og de andre Biskopper begyndte nu baade Tausen, og Tøndebinder, og andre lutherske Geistlige, ved Haandspaalæggelse at indvie en Mængde evangeliske Præster. Men sidst i dette Aar 1529 blev Tausen kaldet til Sognepræst ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn. Viborgerne slap ham med Bedrøvelse; men Kjøbenhavnerne modtoge ham med aabne Arme. Iblandt dem virkede han nu med fortsat Nidkjærhed, og indførte Malmøernes danske Psalmebog.

Hans Mikkelsens Nye Testamente, som vi før have omtalt, var just ikke udsat paa det bedste Dansk, og der vare mange tydske Ord iblandt, som de Eenfoldige ikke kunde forstaae. Men nu kom der en ny Oversættelse for Lyset baade af Davids Psalmer og af det Nye Testamente, hvilken var ret læselig og forstaaelig for Alle. Den blev forfattet af Christen Pedersen, forhen Kannik i Lund, som en Deel Aar i Forveien havde været Mester for den saakaldte Jertegns-Postil.

1530. Saaledes gled Tiden hen, indtil endelig Aaret 1530 oprandt over Verden, hvilket er ganske særdeles mærkeligt i Historien om det danske Kirkevæsens Forbedring. Thi ikke alene maatte i dette Aar næsten alle de Tiggermunke, som endnu havde Tag over Hovedet, forlade deres Klostere, og det blev ganske øiensynligt for Alle, at Lutherdommen dagligt voxede Pavedommen over Hovedet; men i Særdeleshed udskrev Kong Frederik i dette Aar den navnkundige Herredag i Kjøbenhavn, som skulde bringe Evangeliet endnu et Skridt videre i lovmæssig Sikkerhed, end den før omtalte Herredag i Odense 1527.

Til denne Herredag stævnedes ei alene alle de katholske Biskopper og Prælater samt de verdslige Rigsraader, men ogsaa Hans Tausen og hans Parti og Selskab, saa at der kom over 20 lutherske Prædikanter sammen fra alle Landets Egne. Thi det var Kongens Hensigt, at begge Parter her skulde fremsætte deres Tro, og forsøge, hvem der bedst kunde stadfæste sin af Guds Ord, for, om muligt, derefter at tilveiebringe en mindelig Forening om Kirkevæsenets Forbedring.

Da de katholske Biskopper ikke trøstede sig til paa den Maade at stride med deres Modstandere, som vare dem langt overlegne i Lærdom og Skriftklogskab, skrev de atter til Tydskland om en Medhjelper, og fik iblandt Andre en vis Doctor Stagefyhr til at reise herind i Landet, som dog ikke udrettede Noget. Forresten stolede de mest paa deres verdslige Magt og Anseelse, samt

paa deres fornemme Slægtninge blandt Adelskabet; men Lutheranerne stolede paa Gud og deres retfærdige Sag, og dette var et Haab som ikke blev beskæmmet.

Aar 1530 den 2den Juli begyndte endelig denne mærkværdige Herredag. I de første 8 Dage holdt de Lutherske sig ganske rolige, for at raadslaae med hverandre om, hvorledes de bedst skulde forfegte deres Sag. Men efter de 8 Dages Forløb indgave de til Kongen og Rigsraadet 43 Artikler, hvori de deels gjentoge og stadfæstede den ældgamle christelige Tro, deels forkastede alle papistiske Paafund med Helgendyrkelse, Skjærsild, Forbud imod Præste-Ægteskab og deslige. Herpaa deelte de Artiklerne imellem sig, og prædikede hver Dag over dem i Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn. Dette blev vel en Stund forbudt dem, men de toge siden desbedre fat, og, saa længe Herredagen varede, holdt disse lutherske Prædikanter fire Prædikener hver Søgnedag og tolv Prædikener hver Helligdag, rundtomkring i Stadens Kirker, under et mageløst Tilløb af Tilhørere af alle Stænder.

Katholikerne turde paa ingen Maade indlad sig paa saaledes at prædike, og saae desuden med fornem Ringeagt ned paa deres Modstandere, idet de skjulede deres Svaghed med at sige, at det var under deres Værdighed som Biskopper og Rigsraader at klamres med Kjættere. Men, da de ikke kunde forsvare sig med Andet, end med nogle skriftlige Klager og Besværinger, som havde ingensteds hjemme, og hverken vilde eller

turde indlade sig i Ordstrid med de Lutherske: saa dømte Kongen og det øvrige Rigsraad, at

„De Evangeliske maatte fremdeles uhindrede prædike Guds Ord, og Kongen vilde tage begge Religioner under sin Beskjærmelse og Varetægt."

Saaledes var denne Herredag en ny Seier for Lutheranerne, og Kongen lod nu indrette en ordentlig evangelisk Gudstjeneste i Kjøbenhavn. Baade i Vor Frue og i Helliggeistes Kirke bleve holdte lutherske Prædikener, og Sadolin fra Viborg blev Præst ved Frue Kirke.

1531. Det katholske Parti maatte nu med daglig Sorg og Skræk erfare, at deres Rige gik sin Undergang imøde, og ofte kunde de virkelig med Grund klage over, at de Evangeliske gjorde dem Vold og Overlast, og tillode sig mange Indgreb i deres dog endnu lovlige Rettigheder. Thi Menneskene ere desværre saa fordærvede af Synden, at vi kun sjeldent finde, at de have handlet imod deres overvundne Modstandere med den Ædelmodighed og Retfærdighed, som Guds Lov foreskriver, og bedre gik det heller ikke her ved Kirkevæsenets Forbedring. Især bleve Munkene paa adskillige Steder med megen Haardhed forjagede fra deres Klostere. Dog er det endnu at takke Gud og at rose vore Forfædre for, som vi før have berørt, at den hele Sag gik for sig uden egentlig Blodsudgydelse. Men de Katholske fore heller ikke for lempeligt frem, hvor

de havde Magten, og jeg vil for ethvert af de stridende Partier anføre et Exempel af dette Slags netop fra dette Aar 1531.

Da nemlig en luthersk Præst en Dag kom op i et, jeg veed ikke i hvilket, Ærinde til Bispoppen Joachim Rønnov i Roeskilde, spurgte Bispoppen ham: „Hvem har viet Dig til Præst?" Da Præsten herpaa svarede: „Det har Hans Tøndebinder i Malmøe", saa sagde Bispoppen: „Ja, da faaer jeg at vie Dig endnu en Gang," hvorpaa han lod ham ynkelig prygle, overøse med koldt Vand, og derpaa kaste i Fængsel. Heraf seer man, hvorledes denne Bisp gjerne vilde have handlet med de Evangeliske, om han havde havt Magt til at gjøre, hvad han vilde.

Men ikke mindre voldsomme viste sig ved adskillige Leiligheder de Lutherske. Saaledes skete det iblandt Andet tredie Juledag 1531, at en stor Hob Borgere i Kjøbenhavn, med deres Borgermester, Ambrosius Bogbinder, i Spidsen, brøde ind i Frue Kirke, imedens de Katholske holdt Gudstjeneste der, udjagede Folkene, og skrækkeligen ruinerede Kirkens Prydelser. Især gik det ud over Helgenes døde Træbilleder, hvilke de spyttede paa, sloge og traadte med Fødder, ja tilsidst huggede sønder med Øxer. Men Sligt mishagede høiligen den forstandige Kong Frederik, som med sand christelig Sindighed altid stræbte efter, at begge Partier skulde leve i Fred ved Siden af hinanden, og overlade det til Gud omsider at skaffe Sandheden Seier.

1532. I de halvtredie Aar, som Kong Frederik endnu levede efter Herredagen i Kjøbenhavn, gjorde han selv som en gammel og svag Mand ikke noget Synderligt mere for Kirkevæsenet, paa det nær, at han, ved at indgaae et Forbund med de lutherske Fyrster i Tydskland, endnu mere aabenbarede for den hele Verden, hvem han holdt med. Men Reformationen gik ikke desto mindre fremad med en rivende Fart, og hver Dag, kan man sige, blev Lutheranernes Antal større, og de Katholskes mindre.

Dog manglede det ikke i disse Aaringer paa adskillige uordentlige og voldsomme Optrin. Ikke sjeldent brøde Lutheranere og Katholiker midt under Gudstjenesten ind i hinandens Kirker, og prædikede der imod hinanden, hvis man ellers kan kalde saadant Mundhuggeri en Prædiken, da det tjente mere til Forstyrrelse og Forargelse, end til Opbyggelse for den forsamlede Menighed. Bønderne i Skanderborg- og Aarhuus-Egnen vægrede sig ved at betale deres sædvanlige Afgifter til Bispen, og gjorde adskillige Optøier. Mangfoldige Klostere bleve med Vold tagne fra Munkene; især vare Skaaningerne slemme i dette Stykke, og i Ystad fordrev de endog Munkene med Oxer, og saarede dem saa ilde, at Een døde kort efter af det, han fik ved denne Leilighed. Iblandt de Fornemme viste især Rigets Hofmester Mogens Gjøe sig som en bitter Fiende af Munkevæsenet, og, skjøndt det var Tiggermunkene i Kjøbstæderne, som først maatte holde

for, saa slap dog de andre Klostere ingenlunde frie, og allerede i Kong Frederiks Tid bleve ikke mindre end ti Herreklostere ophævede, med hvis Gaarde og Godser Kongen belehnede sine adelige Embedsmænd. Saaledes vandt rigtignok Adelen, hvad Geistligheden tabte; men vi maae ikke glemme, at det papistiske Præsteskab i de forgangne Tider, ved sine løgnagtige Lærdomme om Skjærsild, Sjælemesser og deslige, havde tilvendt sig mangfoldige adelige Godser, saa det var ikke meer, end ret og billigt, at disse nu kom tilbage i den Stands Hænder, som fra først af havde besiddet dem. Saadan Overdragelse af Klostergods skete ellers i Almindelighed paa det Vilkaar, at de Munke og Nonner, som endnu fandtes i Klostrene, skulde have deres nødtørftige Underholdning, indtil de efterhaanden uddøde. I denne Konges Tid gik næsten alle danske Kjøbstæder over til den evangeliske Bekjendelse. Vi have hørt, at Malmøe var den første, men anføre her, at Viborg var den anden, og Randers den tredie.

Fyen havde hidtil staaet noget tilbage for de øvrige danske Landskaber, fordi, som ovenfor meldt, den strenge Biskop Jens Andersen havde, af alle Kræfter, og med mere Held, end hans Embedsbrødre, modsat sig Evangeliets Udbredelse i sit Stift. Men nu fik Sagen her et andet Udseende under den nye Biskop, Knud Gyldenstjerne, der ikke alene var den eneste katholske Biskop i Dannemark, som ikke forfulgte Lutheranerne, men endog selv skrev den første

Katechismus paa Dansk for Ungdommen, og kaldte den lutherske Jørgen Sadolin til Præst i Odense. Herover bleve Munkene i Odense saa forbittrede, at de med en Deel af Almuen vilde have slaaet Sadolin ihjel, hvilket Herren dog i Naade forhindrede.

Forresten blev i Kong Frederiks Tid trykt en stor Mængde Bøger, baade af Katholiker og Lutheranere, hvori de strede med hinanden om, hvem der efter Guds Ord havde den største Ret. Og blev der end i disse Skrifter ikke altid talt og handlet efter den christelige Kjærlighed, saa bidroge de dog mere eller mindre til at oplyse deres Læsere om Sandheden.

Kong Frederik I. døde 1533 den 10de April paa Gottorf i Sønderjylland, 62 Aar gammel.

4. Capitel. Reformationens fuldkomne Indførelse under Kong Christian III.

Da Kong Frederik I. døde, var det endnu slet ikke bestemt, hvilken af hans to Sønner der efter ham skulde arve Riget, enten den umyndige Hans, paa hvem de katholske Prælater satte deres Haab, fordi de i ham tænkte at kunne opdrage sig en Velynder og Beskytter, eller den fuldmyndige Christian, der allerede var Hertug i Slesvig og Holsteen, men med Liv og Sjæl en evangelisk Christen, og derfor en Torn i Øiet paa de Katholske. Ham ønskede især de lutherske Adelsmænd til deres Herre; men en ikke ringe Deel af Borgere og Bønder længtes efter igjen at faae den

affatte Kong Christian II. tilbage, der endnu levede, og sad fangen paa Sønderborg Slot; saa at Dannemarks Rige den Gang var deelt i tre forskjellige Partier, som hver for sig stræbte at faae deres Krig frem, hvorfor og Riget i hele halvandet Aar ingen Konge havde, og Alting kom i den sørgeligste Uorden.

Der blev vel strax 1533 sammenkaldt en Herredag i Kjøbenhavn, for at en ny Konge kunde vælges. Adelsmændene strede for Hertug Christian, og Biskopperne for Prinds Hans; men enige kunde de ikke blive. Og de katholske Biskopper, som i Kong Frederiks sidste Dage vare blevne ganske modfaldne, løftede nu, da de ingen Konge havde at frygte for, deres Hoveder med nyt Haab, ja pønsede paa intet Mindre, end at faae Guds Evangelium jaget did igjen, hvor det var kommet fra, og at gjenvinde deres gamle Magt og Myndighed. Dette lykkedes vel ingenlunde efter Ønske, fordi de Lutherske vare dem for stærke; men de forhindrede dog for det Første Hertug Christians Udvælgelse til Konge, og fik en stor Deel omgjort i de Forordninger, som Kong Frederik havde udgivet til Bedste for Evangeliets Fremgang.

Hans Tausen blev i Kjøbenhavn stævnet op paa Raadstuen for Rigsraadet, hvor han af de forsamlede Biskopper blev haardeligen irettesat, og fik den Befaling, at han nu skulde afholde sig fra al videre Prædiken og Læren, samt rømme Sjælland inden en Maaned. Gjerne havde de vistnok affagt en haardere Dom

over denne deres farligste Modstander, dersom de havde turdet. Men endnu i samme Stund fik de at see, hvor lempeligt de maatte fare med ham. Thi, imedens Tausen var paa Raadstuen, frygtede Kjøbenhavns Borgere, at deres kjære Præst skulde lide nogen Overlast, hvorfor de samledes bevæbnede paa Gammeltorv, og satte en saadan Skræk i Bisopperne, at disse neppe turde gaae hjem igjennem Gaderne, ja Tausen maatte selv tage sin arrigste Fiende, Bisop Rønnov, ved Haanden, og følge ham hjem til sin Dør.

Men ikke allevegne i Landet vare Lutheranerne saa stærke eller saa heldige, som i Kjøbenhavn. Mange Steder bleve de ilde plagede og forfulgte. En stor Deel Kirker og Klostere, som allerede vare dem lovligen overdragne, bleve igjen voldeligen tagne tilbage, og en Mængde Præster med Spot og Skjændsel forjagne fra deres Embeder. Vel holdt mange mægtige Adelsherrer med de Evangeliske, og hjalp dem, saa vidt de kunde, imod deres Fiender; men en Stund syntes det næsten, som om Papisterne igjen skulde spille Mestere i Landet, og indhylle Lyset, der nylig var tændt, i det gamle Mørke.

Dog, hvad Herren i det Høie vil have frem, det kunne Mennesker aldrig forhindre. Vi have ovenfor meldt, at en stor Deel Borgere og Bønder ønskede igjen at see det danske Kongespiir i den afsatte Kong Christian den Andens Hænder. Her i Landet fandt han sine dristigste Venner blandt Borgerne i Kjøbenhavn og Malmøe, og til disses Hjelp sendte Lybekkerne en tydsk Krigshær, som inden kort Tid fik

Kong Christian II. antagen og udraabt til Konge i Skaane, Sjælland og paa de øvrige Øer, saa at kun Jylland alene stod under Rigsraadets Regjering. Denne pludselige Omskiftelse bragte vel Krigens Elendighed over en stor Deel af Landet; men Lybekkerne havde selv kort Tid i Forveien antaget den evangeliske Lære; derfor beskyttede de Lutheranerne, og undertrykte Katholikerne, hvor de fore frem. Men Christian II.s Navn og hans Venners lykkelige Fremgang forskrækkede Bisperne saaledes, at de omsider faldt til Foie, bed i det sure Æble, og paa en Raadsforsamling i Skanderborg den 4 Juli 1534, i Samfund med de verdslige Raader, udvalgte Hertug Christian til Konge i Dannemark, og saaledes, skjøndt haardt imod deres Villie, skjænkede Landet en Regent, saa gudfrygtig, forstandig og retsindig, som Nogen, der har baaret Krone paa sit Hoved. Han modtog ogsaa Kongedømmet paa det Vilkaar, at al Samvittigheds-Tvang skulde ophøre, som der var bestemt paa Herredagen i Odense 1527, men lovede tillige, at Geistligheden indtil videre maatte beholde sit Gods uforkrænket.

Nu hed Christian III. vel Konge i Dannemark, men han var det ikke. Thi Mere, end Halvdelen af Landet, var jo i Hænderne paa Christian den Andens Venner og deres Medhjelpere, Lybekkerne. Og med disse maatte Kongen føre Krig i to hele Aar, inden han blev Herre over sit fædrene Rige. I disse urolige Tider fik Folk vel ikke megen Tid til at tænke paa Kirkens Forbedring. Alligevel gik den gode Sag sna-

rere frem, end tilbage; thi saa uenige Kong Christian og hans Modstandere end vare i andre Stykker, saa enige vare de i Henseende til Troen. Evangeliet blev fremmet og beskjermet baade af Venner og Fiender, og den samme Krig, der var en Ødelæggelse for Danmark i det Timelige, var en Velsignelse for det i det Aandelige. Derfor var ogsaa hele Landet saa godt som luthersk, da Kong Christian III. 1536 den 6 August holdt sit Indtog i Kjøbenhavn, som Lybekkerne indtil denne Stund havde havt inde.

Nu havde Kongen frie Hænder, og saae sig omsider istand til at udføre i Gjerningen, hvad der saa længe havde været hans og hans lutherske Undersaatters inderligste Ønske, nemlig at Papisteriet aldeles maatte blive afskaffet, og den sande evangeliske Lære frit og uhindret forkyndes i alle Kirker.

Allerede den 12 August samlede Kongen de verdslige Rigsraader i Kjøbenhavn, og, da endnu ingen af de katholske Biskopper havde indfundet sig, fik han uden Modstand eller Indsigelse afgjort, at Biskoppernes Magt fra nu af aldeles skulde ophøre, at alle Rigsraader skulde antage den evangeliske Lære, og gjøre alt Muligt, ja offre baade Liv og Gods for dens Udbredelse, om Behov gjordes. Denne Forening beseglede Kongen og Rigsraadet under Taushedsløfte, for at Biskopperne ikke skulde mærke Uraad, og paa een Dag, nemlig den 20 August næstefter, bleve disse fængslede over hele Riget, uden at den Ene vidste Noget om

den Andens Skjæbne. Da de i nogle Maaneder havde været fangne, blev dem af Kongen gjort det Tilbud, at de maatte faae deres Frihed og det Fornødne til anstændig Underholdning i deres øvrige Levetid, naar de forresten vilde holde sig stille, og ikke foretage sig Noget til Hinder for Evangeliets Fremgang. Dette indgik de Alle, undtagen Biskoppen af Sjælland, Joachim Rønnov, der ogsaa maatte ende sine Dage som en fangen Mand. En stor Deel af Geistlighedens betydelige Godser og Indtægter bleve siden paa forskjellig Maade anvendt til Bedste for Riget, som var ødelagt ved Krigen. Med Biskoppernes Herregaarde bleve verdslige Adelsmænd forlehnede; deres Tiender, som nu kom i Kongens Vold, bleve for en Deel anvendte til Løn for deres lutherske Eftermænd.

Da Biskopperne saaledes vare affatte, indsaae Kongen nok, at Papisteriet nu vilde falde bort af sig selv; thi det var ikke en Green, som var hugget af Træet, men Træet selv var oprykket med Rode, og saa maatte det Hele visne. Derfor handlede han ogsaa siden med den største Lemfældighed imod de øvrige katholske Geistlige. Han forlangte kun med Strenghed, at alle Sognepræster ved Kirkerne uden Undtagelse skulde antage og forkynde den rene evangeliske Lære eller vige deres Embeder, hvilket Sidste ogsaa en Deel af dem gjorde. Men Klosterfolk og Domherrer og Andre, som vilde holde Fred og leve i Stilhed, lod han beholde deres Indkomster indtil deres dødelige Afgang.

Men nu maa vel mærkes, at alt det, som Kongen og Rigsraadet saaledes foreløbig havde foretaget med Biskopperne og med Kirkens Sager, ikke kunde kaldes gyldigt og lovmæssigt, førend det var samtykt af den øvrige Adel og den menige Almue. Thi Kongen af Dannemark var den Gang ikke som nu en Enevoldsherre, men maatte først adspørge sit Raad og Rigets Stænder om deres Samtykke, førend han foretog nogensomhelst vigtig Forandring enten i det Geistlige eller Verdslige.

Kong Christian udskrev derfor som snarest en almindelig Herredag, der skulde holdes i Kjøbenhavn, og ved denne Forsamling mødte alle Rigets verdslige Stænder, saa at der, foruden Rigsraadet, vare omtrent 400 Adelsmænd tilstede, og en utallig Mængde hæderlige Dannemænd, som vare udvalgte af Borgerne i Kjøbstæderne og Bønderne paa Landet, for her at tage Vare paa deres Tarv, og sige deres Mening.

Den 30 October 1536 blev berammet som den Dag, paa hvilken Kongen vilde handle med de forsamlede Stænder. En prægtig Forhøining blev opreist paa Gammeltorv i Kjøbenhavn, og paa den stod Kongen, omgiven af sit Rigsraad; men nedenunder paa Torvet stode de Udsendte fra Adelen, og Borgerskabet, og Bønderne, og bagved dem en mylrende Folkeskare, hvilke alle med den største Taushed og i spændt Forventning fæstede deres Øine paa ham, der nu med Gud og Æren var bleven Dannemarks Herre.

Sandelig det var en Forsamling, ikke ulig den, som Josva holdt fordum i Sichem, Josv. 23, da Kanaan

var indtaget, og Herren havde skaffet Israel Rolighed fra alle deres Fiender rundtomkring. Da samlede Josva alle Israels Stammer til Sichem, og kaldte ad de Ældste af Israel, og ad Øversterne deraf, og ad Dommerne deraf, og ad Fogderne deraf, og sagde til dem: „Om det mishager Eder at tjene Herren, saa udvælger idag, hvem I ville tjene; om I ville tjene de Guder, som Eders Fædre tjente! men jeg og mit Huus, vi ville tjene Herren.“ Da svarede Folket, og sagde: „Det være langt fra os at forlade Herren til at tjene andre Guder.“

Men som en anden Josva stod her den fromme Kong Christian midt iblandt sine Undersaatter. Landet var jo, ligesom Kanaan, befriet fra Krigens Bulder, og kommet i sine retmæssige Eiermænds Hænder; og Herren havde skjænket de Danske Rolighed fra alle deres Fiender trindtomkring. Da lod Kongen ved Rigets Kantsler oplæse en skreven Tale, som varede næsten i 4 Timer. Og heri bleve iblandt Andet Stænderne spurgte, om det da nu var deres Hjertes Mening, Ønske og Forlangende, at enten de afsatte Biskopper igjen skulde indsættes, eller andre med lige Magt beskikkes i deres Sted; thi Kongen for sin Part vilde holde fast ved Guds Ord og dets rene Bekjendelse. Da svarede Folkets Udsendte som med een vældig Røst, der rungede op under Himmelens Skyer: „Vi ville ikke have saadanne Biskopper mere; men vi ville holde os til Jesu Evangelium!“ Og med dette Ord blev Papisteriet afskaffet, og den rene, uforfalskede Christendom gjort til Stats-Religion

i Dannemarks Rige, hvilken den Dag idag er den Tro, paa hvilken vi Alle ere døbte.

Det vedkommer os nu ikke her at fortælle, hvorledes Kong Christian efter denne Dag utrætteligt arbeidede paa at ordne det nye Kirkevæsen over hele Riget; thi vi have med vor Beretning naaet baade det Aar og den Dag, hvis trehundrede-aarige Ihukommelse Gud naadeligen har forundt os at opleve; og jeg haaber, at enhver dansk Christen, som har gjennemlæst denne lille Bog, ogsaa vil tilstaae, at han nu veed Besked om, hvorfor det Aar 1836 er et Jubelaar i Dannemark. Men det vedkommer os med et taknemmeligt og tilbedende Sind at betænke, hvilken uskatteerlig Velgjerning Gud beviste os, i det han frelste os fra Paven og alle hans Paafund, og satte os i en ubeskaaren Besiddelse af sit sande Evangelium. I Henseende til Lærdommen er nu vor Kirke aldeles lig den apostoliske Kirke; thi den tillader ikke, at noget andet Evangelium forkyndes, end det, som den Helligaand har ladet optegne ved sine Propheter og Apostler. Men nu er det dig, kjære Læser! og mig, der, i vore egne og Næstens Sjæle, skulle arbeide paa, at vi Alle med hinanden daglig maae vorde dem ligere, som først af alle Mennesker bøiede deres Knæe i Jesu Navn. O, maatte vi, ligesom de, have eet Hjerte og een Sjæl her paa Jorden, og eengang hilses af dem som deres Brødre, baade i Tro og i Vandel, for hans Throne, hvis Riget er og Æren, og Magten i Evighed, Amen!

Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug (stiftet i Marts 1835) har foruden Folkebladet hidtil udgivet og til Medlemmerne uddeelt følgende Skrifter:

a) I det første Aar.

1. Udvalgte Fortællinger af Hebel, frit oversatte af Assessor Algreen-Ussing. 68 S. 10 ß heftet.

2. Udvalgte Advents- og Jule-Psalmer, redigeerte af Prof. Sibbern. 36 S. 8 ß heftet.

3. Samling af fædrelandshistoriske Digte, redigeret af F. Fabricius. 288 S. 48 ß heftet.

b) I det andet Aar.

4. Samling af danske Sange, samlet og ordnet af H. Hertz. Første Hefte. 176 S. Duodez med Noder til 34 Melodier. Priis: 32 ß heftet.

5. Samling af danske Sange, samlet og ordnet af H. Hertz. Andet Hefte. 168 S. Duodez med Noder til 36 Melodier. Priis: 32 ß heftet.

6. Historisk Fremstilling af Reformationens Indførelse i Danmark, et kronet Priisskrift af Pastor J. L. Rohmann. 240 S. Duodez. Priis: 48 ß indbundet.

7. Historie om Reformationens Indførelse i Danmark, af Pastor L. F. Luplau. 72 S. Duodez. Priis: 16 ß heftet.

8. Bogtrykkeren Benjamin Franklins Liv og Levnet, af Pastor Marckmann. 168 S. i Duodez. Priis: 28 ß heftet.

Endvidere vil udkomme paa Selskabets Bekostning:

1. Oversigt over de mærkeligste Begivenheder i Aarene 1830—1835, af Overlærer Hage.

2. Et physisk-geographisk Haandkort over Danmark af Capitain Olsen, med tilhørende Beskrivelse af Professor Schouw.

3. Fortællinger og Skildringer af den danske Historie, af Justitsraad Molbech.

4. Biographie af Thorvaldsen, som Folkeskrift, af Professor Thiele.

5. En populair Fremstilling af den danske Bondestands Historie, af Cand. juris Bergsøe.

6. En Samling af Paaskepsalmer, redigeret af Professor Sibbern.

De, som agte at indtræde i Selskabet, ville behage at anmelde det (med Angivelse af deres Bolig eller af det Sted, hvor Blade og Skrifter til dem kunne afleveres) i Kjøbenhavn: for Selskabets nuværende Formand, Pastor Gad (Nørregade 35); i Helsingør: Etatsraad Steenfeldt; i Frederiksborg: Justitsraad Kynde, Formand for Filialselskabet sammesteds; paa Frederiksværk: Kjøbmand Larsen; i Frederikssund: Consul Lange; i Roeskilde: Kammerraad Hansen, Formand for Filialselskabet sammesteds; i Holbek: Landphysicus Arends, Formand for det derværende Filialselskab; i Kallundborg: Pastor Friis og Boghandler Brandt; i Kjøge: Kjøbmand Bøgild; i Ringsted: Skolelærer Jensen; i Slagelse: Pastor Salicath, Formand for det derværende Filialselskab; i Nestved: Viinhandler Næsted; i Vordingborg: Overkrigscommissair Høeg-Guldberg; i Stege: Justitsraad Meincke, Formand for det derværende Filialselskab; i Rønne: Adjunct Hasselriis, Secretair ved Filialselskabet sammesteds; i Nykjøbing paa Falster: Boghandler Berggreen; Kasserer ved Filialselskabet sammesteds; i Mariboe: Kjøbmand Sidenius, Secretair ved Filialselskabet sammesteds; i Nakskov: Boghandler Thjerry, Secretair ved Filialselskabet sammesteds; i Rudkjøbing: Amtsprovst Lund, Formand for det derværende Filialselskab; i Nyborg: Boghandler Busch; i Faaborg: Agent Voigt; i Svendborg: Pastor Steen; i Odense Assens og Kjerteminde: Cancellieraad Hempel og Boghandler Milo; i Aarøesund; Agent Bruun; i Colding: Pastor Galskjøt; i Fredericia: Chordegn Simonsen, Secretair ved Filialselskabet sammesteds; i Horsens: Cancellieraad Malling; i Ribe og Ringkjøbing: Stiftsprovst Frost; i Randers: Dr. philos. Rektor Flemmer, Formand for det derværende Filialselskab; i Viborg: Landsoverretsassessor Blechingberg; i Skive: Pastor Aagaard; i Aarhuus: Kjøbmand M. G. Bech, og Boghandler Jessen; i Nykjøbing paa Mors: Apotheker Begtrup; i Aalborg: Toldkasserer Thorbrøgger, Formand for Filialselskabet sammesteds; i Hjørring: Etatsraad Brinck-Seidelin, Formand for Filialselskabet sammesteds.

Det aarlige Contingent er 2 Rbd. Sedler. For dette erholder ethvert Medlem Folkebladet og de af Selskabet fra Tid til Tid udgivne Skrifter. Første Aargang af Folkebladet er udsolgt; men de som erlægge Contingent fra 1ste April 1836, erholde anden Aargang, og faae da tillige de ovenfor nævnte, i det andet Aar udgivne Skrifter. Selskabet tæller for Tiden (Januar 1837) 3400 Medlemmer.

